

DÖNÜŞEN
ÇOK KUTUPLU
SİSTEMDE
RUSYA'NIN
STATÜ ARAYIŞI
MART 2025

RA -
POR

Milli İstihbarat Akademisi

DÖNÜŞEN
ÇOK KUTUPLU SİSTEMDE
RUSYA'NIN
STATÜ ARAYIŞI

RAPOR / MART 2025

Milli İstihbarat Akademisi

Telif

Milli İstihbarat Akademisi © 2025

Ankara - TÜRKİYE

Yayın Tarihi: Mart 2025

Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları Milli İstihbarat Akademisine ait olup 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz.

Milli İstihbarat Akademisi

E-Posta: bilgi@mia.edu.tr

"Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 5'inci maddesinin 2'nci fıkrası çerçevesinde bandrol taşıması zorunlu değildir."

DÖNÜŞEN ÇOK KUTUPLU SİSTEMDE RUSYA'NIN STATÜ ARAYIŞI

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	5
YÖNETİCİ ÖZETİ	7
GİRİŞ	9
BÖLÜM 1	
Rusya'nın Statü Arayışının Politik ve Askerî Düzlemdeki Yansımaları	14
BÖLÜM 2	
Rusya'nın Küresel Ekonomik Sisteme Alternatif Arayışı	24
BÖLÜM 3	
Rusya'nın Sosyokültürel Düzlemdeki Stratejisi	32
BÖLÜM 4	
Rusya'nın Uluslararası Sistemdeki Stratejik Hamleleri ve Türkiye	40
SONUÇ	46
KAYNAKÇA VE NOTLAR	50

HARİTA

Harita 1: Tahminî Küresel Nükleer Savaş Başlığı Envanterleri (2024).....	15
Harita 2: Wagner Grubu Birliklerinin Faaliyet Gösterdiği Ülkeler.....	16
Harita 3: Ukrayna'daki Arazi Kontrolü ve Ana Rus Manevra Eksenleri, 16 Mart 2025.....	18
Harita 4: Türkiye Üzerinden Geçen Doğal Gaz ve Petrol Boru Hatları.....	41

İNGRAFİK

İnfoğrafik 1: Rusya'nın Askerî Kapasitesi.....	17
---	----

GRAFİK

Grafik 1: Rusya'nın 2010-2023 Yılları Arasında Dünya Genelinde Büyük Silah İhracatındaki Payı.....	21
Grafik 2: Avrupa Birliği'nin Rusya'dan Yaptığı Doğal Gaz İthalatı (Milyar Metreküp).....	25
Grafik 3: Rusya'da Petrol ve Doğal Gaz Gelirlerinin Federal Bütçe İçindeki Tahminî Payı (2024-2027)	28
Grafik 4: Rusya ile Türkiye Arasındaki Ticaretin İthalat İhracat Dengesi.....	44

ŞEKİL

Şekil 1: Stratejik Düzlem	22
Şekil 2: Ekonomik Düzlem	30
Şekil 3: Sosyokültürel Düzlem	37

GÖRSEL

Görsel 1: Tahıl Koridoru Anlaşması	29
Görsel 2: Rusya'nın Medya Organları.....	33
Görsel 3: Rus Ortodoks Kilisesi Patriği ve Putin	36

ÖN SÖZ

Küresel sistem, büyük güçler arasındaki stratejik rekabetin derinleştiği, Batı ittifakı içinde gerilimin tırmandığı ve bölgesel güçlerin daha fazla inisiyatif aldığı bir dönüşüm sürecinden geçmektedir. Bu değişim yalnızca devletler arası güç dengelerini değil; enerji arz güvenliği, savunma sanayisi yatırımları, ekonomik yaptırımların jeopolitik etkileri, teknoloji ve bilgi savaşı gibi alanları da doğrudan etkilemektedir.

Bu çerçevede Rusya'nın Ukrayna savaşı sürecinde izlediği strateji yalnızca Karadeniz'i değil, Avrupa güvenlik mimarisinden Asya Pasifik'teki güç mücadelesine, küresel ekonomik yapıdan enerji güvenliğine kadar birçok başlığı doğrudan etkilemektedir. Bu süreçte bölgesel ve küresel güç dengelerinde kritik bir öneme sahip olan ülkemiz, değişen uluslararası ortamı dikkatle takip etmekte ve buna uygun geliştirdiği özgün strateji çerçevesinde politikalarını sürdürmektedir.

Millî İstihbarat Akademisi (MİA), Türkiye'nin ulusal güvenliği ve dış politika önceliklerine yönelik analizler geliştirerek karar alıcılara ve kamuoyuna stratejik öngörü sunmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda hazırlanan raporlar yalnızca güncel gelişmeleri değil, uzun vadeli eğilimleri de kapsamlı bir çerçevede ele almaktadır. Türkiye'nin yakın coğrafyasında belirleyici bir aktör olan Rusya'nın kapasitesini ve yönelimlerini değerlendirmek, bu misyonun temel unsurlarından biridir.

Bu çalışma, küresel güç dengelerinin yeniden şekillendiği bir dönemde Rusya'nın kapasitesini askerî, ekonomik ve sosyokültürel boyutlarıyla ele almaktadır. Rapor, güvenlik politikalarından enerji ticaretine, ekonomik kırılganlıklardan yumuşak güç unsurlarına uzanan geniş bir çerçeve sunmaktadır.

NATO ittifakının bir üyesi olarak Türkiye'nin; Rusya ile enerji, ticaret ve güvenlik alanlarında sürdürdüğü iş birliği ancak çok yönlü bir denge politikası ile mümkündür. Söz konusu politika ise çeşitli fırsat ve riskleri beraberinde getirmektedir. Bahse konu başlıkları analiz eden bu rapor, ilgililerin yanı sıra kamuoyunun da bu süreci daha yakından ve bütüncül bir şekilde takip edebilmesini sağlamak adına değişen küresel dengeler karşısında Türkiye'nin stratejik seçeneklerine dair bütüncül bir perspektif sunmayı amaçlamaktadır.

Bu çalışmanın; Türkiye'nin stratejik öngörüsünü güçlendirmeye, karar alıcılara ve kamuoyuna Rusya'nın uluslararası sistemdeki rolü ve yönelimleri konusunda kapsamlı bir çerçeve sunarak dış politika ve güvenlik değerlendirmelerine katkı sağlamasını temenni ederim.

Prof. Dr. Talha Köse

Millî İstihbarat Akademisi Başkanı

YÖNETİCİ ÖZETİ

- Rusya; çok kutuplu düzen arayışı çerçevesinde Batı'nın hegemonyasını yıpratın, Çin'in yükselişini Hindistan gibi diğey yükselen güçleri de ön plana çıkararak dengeleyen ve Türkiye gibi otonom dış politika izleyen aktörlerle çok boyutlu iş birliklerini içeren statü arayışı temelli bir dış politika izlemektedir.
- Rusya'nın dış politika stratejisi, ekonomisinin temelini oluşturan zengin petrol, doğal gaz ve nadir mineral kaynaklarına; konvansiyonel ve hibrit unsurları etkin şekilde kullanabilen personel derinliğine sahip ordusuna; Batı karşıtı söylem, Rus dili ve Ortodoks kültürünü araçsallaştıran yumuşak güç unsurlarına ve tüm bu kaynakları statü ve genişleme hedefleri için yönlendiren köklü siyasi geleneğine dayanmaktadır.
- Rusya-Ukrayna Savaşı, Moskova'nın Doğu Avrupa'daki güvenlik talepleri ve Batı ile yaşadığı ekonomik ve askerî karşılaşmalar açısından kritik bir dönüm noktasıdır. Rusya, tüm zorluklara rağmen savaşı sürdürürken Ukrayna'nın direnci Batı'dan gelen desteğe bağlıdır. Donald Trump Dönemi'yle derinleşen Batı içindeki ayrışmalar ise yalnızca Doğu Avrupa'ya değil, küresel sistemin geleceğine de etkide bulunacaktır.
- Rusya; Avrupa ile ticari ve enerji ilişkilerini sürdürmek, kültürel bağlarını korumak ve tarihsel olarak kendini ait hissettiği Avrupa'dan kopmamak istemektedir. Savaşı, Avrupa güvenlik mimarisini Avrupa ile birlikte yeniden şekillendirme hedefiyle başlatmış ancak süreç, derinleşen jeopolitik ayrışmalarla bu hedefi daha karmaşık hâle getirmiştir.
- Savaş ve yaptırımlar, Rus ekonomisi ve savunma sanayisini zorlayarak Batı'ya bağımlı sektörlerde ciddi kısıtlamalar yaratmaktadır. İleri teknolojiye erişimde yaşanan sıkıntıların yanında alternatif pazarlara yönelimi, düşük kârlılık ve lojistik engeller nedeniyle sınırlı kalmaktadır.
- Ukrayna savaşı sürecinde Türkiye'nin bölgesel ve küresel etkinliği ile görünürlüğü; Millî İstihbarat Teşkilâtı (MİT) koordinasyonunda yürütölen esir takasları, Dolmabahçe müzakereleri ve Tahıl Koridoru Girişimi ile artsa da sürecin kırılğanlığı, Türkiye'nin karmaşık hassas bölgesel ve küresel süreçleri etkin bir şekilde takibini zorunlu kılmaktadır.
- ABD'nin Trump yönetimi döneminde Rusya ile Suudi Arabistan'daki görüşmeler ve Ukrayna'ya sağlanan askerî, istihbari ve ekonomik desteğin azalma ihtimali, savaşın seyrini ve Rusya'nın stratejik planlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Ancak bu sürecin savaş sonrası bölgesel düzene, Rusya'nın ekonomik izolasyonuna ve Avrupa'nın güvenlik yapısına olan uzun vadeli etkileri belirsizdir.

GİRİŞ

Günümüz uluslararası sistemi, ABD'nin egemen olduğu bir sistemden çok kutuplu bir dünya düzenine geçiş çerçevesinde köklü dönüşümler yaşamaktadır.¹ Çin ve Rusya, bu dönüşümde önemli pay sahibi ülkeler olarak öne çıkmaktadır. Çin'in ekonomik ve askerî alanda hızla yükselmesi Asya Pasifik'te yeni bir güç dengesi oluştururken² Rusya-Ukrayna Savaşı, Avrupa'daki stratejik dengeleri köklü bir şekilde sarsmış ve Rusya'nın Batı ile ilişkilerini onarılması güç ölçüde bozmuştur. Bu ortamda Türkiye, Hindistan ve Güney Afrika gibi orta büyüklükteki güçler giderek daha aktif bir rol üstlenerek küresel politikaların şekillenmesinde önemli aktörler hâline gelmiştir.³ Türkiye'nin Afrika'daki yatırımları, Hindistan'ın BRICS'teki rolü ve Güney Afrika'nın Uluslararası Ceza Mahkemesinde İsrail'e karşı yürütülen davadaki öncü rolü bunlara örnek gösterilebilir. Trump'ın başkanlığı ile ABD'nin Avrupa'yla yaşadığı ayrışma ve Rusya ile diyalog çabaları da son yıllarda çok kutupluluğu derinleştiren önemli faktörler olarak görülebilir.

Rusya Federasyonu; bu dönüşüm sürecine, dış politika stratejisinde 1990'ların sonundan beri önemli bir yer tutan çok kutuplu düzen arayışına yönelik hamleleriyle hız vermiştir.⁴ Rusya'nın bu yöndeki çabaları, Ukrayna savaşı ile uğradığı yaptırımlar ve Batı ile yaşadığı gerilim çerçevesinde hız kazanmıştır. Bu kapsamda Rusya, son yıllarda Kuzey Kore, İran ve Çin ile iş birliğini genişletmiş ve derinleştirmiş; aynı zamanda Batı'ya alternatif uluslararası iş birliği platformlarına öncülük etmiştir.⁵ Ayrıca BRICS'e verilen önem giderek artmış, Suudi Arabistan ve Mısır gibi yeni üyelerin katılımıyla bu platform özellikle Rusya tarafından Batı'ya alternatif düzen arayışlarının merkezi hâline getirilmiştir.⁶

Rusya'nın 1990'lardan itibaren çok kutuplu düzen, Sovyet sonrası alanda etkisini koruma ve küresel güç olarak yeniden tanınma söylemleriyle şekillenen dış politika stratejisi, 2000'li yılların ortalarından itibaren daha iddialı bir boyut kazanarak Gürcistan, Suriye ve Ukrayna gibi müdahalelerle söylemden eyleme dönüşmüştür. Bu stratejinin ardındaki motivasyonları açıklamak üzere literatürde farklı değerlendirmelerin birçoğu Rusya'nın dış politikasındaki stratejik hedefine dair açıklama getirme noktasında nakıs kalmaktadır. Örneğin, Vladimir Putin'in güçlü liderliği ve müdahaleci tarzının Rusya'nın dış politikasında etkili olan başat unsur olduğu argümanı,⁷ çok kutupluluk stratejisinin temellerinin Yeltsin Dönemi'ne⁸ dayanması liderlik meselesinin Rusya'nın politikalarını açıklama yönünde

tek başına göz önüne alınamayacağını göstermektedir. Öne sürülen bir diğer argüman ise NATO'nun genişlemesi gibi jeopolitik faktörlerin, Rusya'nın güvenlik kaygılarını artırarak daha müdahaleci bir tutum benimsemesine neden olduğudur.⁹ NATO'nun doğuya doğru genişlemesi, Baltık ülkeleri ve Doğu Avrupa'daki askerî varlığın artması ile Ukrayna ve Gürcistan'ın NATO'ya katılma niyetleri; Rusya'nın güvenlik kaygılarını artırmıştır. Ancak bu argüman, Rusya'nın dış politikasındaki müdahaleci eğilimleri tam anlamıyla açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Çünkü Rusya'nın askerî ve diplomatik hamleleri yalnızca güvenlik tehditlerine yanıt vermekle sınırlı değildir, aynı zamanda yakın çevresinde etkinliğini artırma ve dış politika hedeflerini gerçekleştirme amacı da taşımaktadır. Bu durum, Moskova'nın dış politikasının daha karmaşık ve çok boyutlu dinamiklerden beslendiğini göstermektedir.

Rusya'nın statü arayışının dış politikasının temelinde önemli yere sahip olduğu argümanı¹⁰ da ilgili literatürde öne çıkmaktadır. Bu argüman, tüm meseleleri içerisine alan daha kapsayıcı bir bakış açısı sunmaktadır. Söz konusu kavram; Rusya'nın stratejik, ekonomik ve sosyokültürel alanlardaki tüm politikalarını birbirine bağlayan ve bu politikaların arkasındaki motivasyonları daha geniş bir çerçevede değerlendirmeye olanak tanıyan kapsayıcı bir kavramdır. Statü odaklı bakış açısı; Rusya'nın ABD hegemonyasına neden meydan okuduğu, enerji kaynaklarını nasıl bir jeopolitik baskı aracı olarak kullandığı ve medya, kültürel diplomasi ile dezenformasyon gibi enformasyon savaşları araçlarına neden bu kadar önem verdiği konularında önemli bir açıklayıcılığa sahiptir. Statü arayışı yalnızca askerî ya da ekonomik hedeflerden ibaret olmayıp Rusya'nın uluslararası sistemde tanınma, itibar kazanma ve etkin bir aktör olarak kabul görme çabasının somut bir yansımasıdır. Bu motivasyon, Rusya'nın askerî operasyonlarından enerji politikalarına, kültürel diplomasi girişimlerinden bölgesel ittifak stratejilerine kadar geniş bir politika yelpazesine yön vermektedir. Dolayısıyla Rusya'nın dış politika hamleleri, bölgesel ve küresel düzeyde etki yaratma ve uluslararası arenada daha güçlü bir konum elde etme hedefiyle doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda statü kavramı; Rusya'nın uluslararası sistemde kendini nasıl konumlandığı ve bu konumu sürdürülebilir kılmak için hangi araçları kullandığı sorularına yanıt ararken Rus dış politikasının çok boyutlu ve dinamik doğasını kavramada kritik bir analitik çerçeve sunmaktadır.

Bu rapor, Rusya'nın uluslararası sistemdeki stratejik, ekonomik ve sosyokültürel etkileşimlerini eklektik bir yaklaşımla ele almaktadır. Bu yaklaşımla devletin, stratejik alanda görece bütüncül bir aktör olarak hareket ederken ekonomik ve sosyokültürel düzlemlerde daha karmaşık ve çok katmanlı dinamikler üzerinden şekillendiği öne sürülmektedir. Stratejik alanda güvenlik ve askerî kapasite doğrudan kullanılırken ekonomik alanda ticaret politikaları, finansal yaptırımlar, enerji stratejileri; sosyokültürel alanda ise kültürel diplomasi ve medya gibi unsurlar belirleyici rol oynamaktadır. Ancak stratejik, ekonomik ve sosyokültürel alanlar arasındaki etkileşim her zaman doğrudan ve tutarlı bir şekilde işlememektedir zira her alanın kendine özgü dinamikleri ve sınırlamaları vardır. Ekonomik süreçler; piyasa koşulları, yaptırımlar ve uluslararası düzenlemeler tarafından şekillenirken sosyokültürel alan; toplumsal kimlikler, tarihsel bağlar ve yumuşak güç mekanizmaları üzerinden gelişir. Bu farklılıklar, stratejik hedeflerin uygulanmasında beklenmedik zorluklar yaratabilir ve devletin dış politika araçlarını kullanma biçimini karmaşıklıştırabilir. Bu bağlamda rapor, Rusya'nın Ukrayna savaşı, Batı yaptırımları

ve enformasyon savaşlarına yönelik tepkilerini ve bu tepkilerin ekonomik ve sosyokültürel düzlemlerdeki yansımalarını analiz ederek Rusya'nın dış politika hedeflerinin bu üç düzlem arasındaki dinamik etkileşim çerçevesinde nasıl şekillendiğini değerlendirmektedir.

Çok kutuplu uluslararası düzen arayışına Ukrayna savaşıyla beraber hız veren Rusya, uluslararası sistemdeki stratejik, ekonomik ve sosyokültürel boyutların oluşturduğu karmaşık bir uluslararası sistemde dış politika hamlelerini gerçekleştirmektedir. Rusya; stratejik düzlemde nükleer caydırıcılığı, konvansiyonel askerî kapasitesi, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) Dönemi'nden kalan güvenlik ilişkileri ağı ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyindeki (BMGK) veto gücü ile küresel güvenlik yapısında dengeleyici bir rol üstlenmiştir. Bu avantajlar, Batı'ya karşı sağlam bir pozisyon sunmuş olsa da Rusya'nın gücünün sınırları gerek Ukrayna karşısında savaş meydanında gerekse de mücadele ettiği Batı'ya karşı alternatif güç odakları oluşturmada karşılaştığı zorluklarda belirginleşmektedir. Rusya'nın kapasitesi ve sınırları benzer şekilde ekonomik sahada da görülmektedir. Rusya'nın Avrupa'ya sattığı doğal gaz miktarında, yaptırımlar sebebiyle yaklaşık %80 oranında bir azalma meydana gelmiştir.¹¹ Bu durum, Rusya'nın ham madde ve enerji alanlarındaki üstünlüğünü stratejik bir araç olarak kullanma kapasitesini önemli ölçüde zayıflatmaktadır. Sosyokültürel düzlemde ise Rusya, medya organları ve yumuşak güç araçlarıyla eski Sovyet coğrafyasında ve Batı'da etkinliğini artırmaya çalışmaktadır.¹² ABD'nin özellikle Orta Doğu'daki başarısız ve kanlı dış politika hamleleri ile Batı'nın Küresel Güney'deki kolonyal mirasının olumsuz imajını kullanan Rusya, çok kutuplu bir dünya düzenine geçiş sürecinde stratejik dengelerini pekiştirerek hem ekonomik hem de sosyokültürel alanda çok boyutlu bir uluslararası aktör olarak öne çıkmaktadır.

Rusya'nın uluslararası sistemdeki konumunu anlamak; stratejik, ekonomik ve sosyokültürel boyutların birbirleriyle nasıl iç içe geçtiğini ve bu dinamiklerin nasıl bir etkileşim yarattığını analiz etmeyi gerektirmektedir. Bu çerçevede rapor, dört ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, Rusya'nın stratejik hamleleri ve askerî kapasitesi ele alınarak nükleer caydırıcılığı ve askerî operasyonlarının uluslararası sistemde nasıl bir araç olarak kullanıldığı incelenecektir. İkinci bölümde, küresel ekonomik sistemdeki dönüşüm bağlamında Rusya'nın rolüne odaklanılarak enerji kaynaklarını stratejik bir koz olarak nasıl kullandığı analiz edilecektir. Üçüncü bölümde ise Rusya'nın sosyokültürel düzlemdeki etkisi değerlendirilecek, kültürel mirası ve yumuşak güç stratejileri ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Son olarak bu analizlerin Türkiye açısından taşıdığı stratejik anlam değerlendirilecek ve Türkiye'nin bu süreçlerde nasıl bir rol üstlenebileceği tartışılarak genel bir değerlendirme sunulacaktır.

BÖLÜM 1

RUSYA'NIN STATÜ ARAYIŞININ POLİTİK VE ASKERİ DÜZLEMDEKİ YANSIMALARI

Rusya'nın askerî stratejisi; konvansiyonel güç, nükleer caydırıcılık ve hibrit savaş unsurlarının bileşiminden oluşmaktadır. Bu unsurlar; Rusya'nın uluslararası sistemdeki konumunu güçlendirmek, Batı hegemonyasına alternatif bir güç merkezi oluşturmak ve Rusya'nın üzerindeki Batı kaynaklı ekonomik ve jeopolitik baskıyı hafifletmek için kullanılmaktadır. Özellikle Ukrayna savaşı sonrasında bu askerî araçların kullanımı ve etkinliği daha belirgin hâle gelmiştir.

Bu bölümde, Rusya'nın askerî kapasitesinin çeşitli boyutları incelenmekte ve bu kapasitenin Rusya tarafından çok kutuplu dünya düzeni ve Rusya'nın uluslararası sistemde statü hedefine yönelik nasıl kullanıldığı analiz edilmektedir. Ayrıca Rusya'nın Küresel Güney'e yönelik artan ilgisi ve bu bölgelerdeki askerî varlığını genişletme çabaları da ele alınmaktadır. Bu bağlamda özel askerî şirketlerin rolü, silah ticareti ve askerî danışmanlık hizmetleri gibi faktörler değerlendirilmektedir.

Rusya'nın Askerî Kapasitesi

Moskova'nın çok kutuplu dünya düzeni arayışındaki stratejik unsurlarından en önemlisini Rusya'nın askerî kapasitesi oluşturmaktadır. Özellikle Ukrayna savaşı sonrasında Rusya'nın askerî kapasitesi, küresel güç projeksiyonunu sürdürebilmesinde ve Batı'nın uyguladığı baskılara direnebilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bu kapasite; konvansiyonel askerî güç, nükleer caydırıcılık ve hibrit savaş unsurlarının etkileşimiyle şekillenen karmaşık bir yapıyı içermektedir.

Rusya'nın konvansiyonel askerî kapasitesi, Moskova'nın hem bölgesel hem de küresel stratejilerinde kritik bir unsur olarak öne çıkmaktadır. 2024 itibarıyla aktif personel sayısı bakımından 1,32 milyon aktif personelle Çin, Hindistan ve ABD'nin ardından dünyanın en büyük dördüncü ordusuna sahiptir.¹³ Genel askerî kapasite bakımından ABD'nin ardından ikinci sıradaki yerini koruyan¹⁴ Rus ordusu; Karadeniz ve Baltık gibi batı sınırlarına yakın bölgelerdeki kuvvetlerden Doğu Akdeniz ve Orta Doğu'daki askerî üsler ve eski Sovyet ülkelerinde ikili anlaşmalar çerçevesinde konuşlandırılan birliklere kadar geniş bir coğrafyada faaliyet göstermektedir. Rusya'nın konvansiyonel kapasitesi; modern tanklar, S-400 gibi hava savunma sistemleri, Kalibr füzeleri taşıyan denizaltılar ve Su-35 savaş uçaklarıyla kara, hava ve denizde güçlü bir caydırıcılık unsuru oluşturarak hem bölgesel çıkarlarını koruma hem de küresel görünlülüğünü artırma imkânı sağlamaktadır.

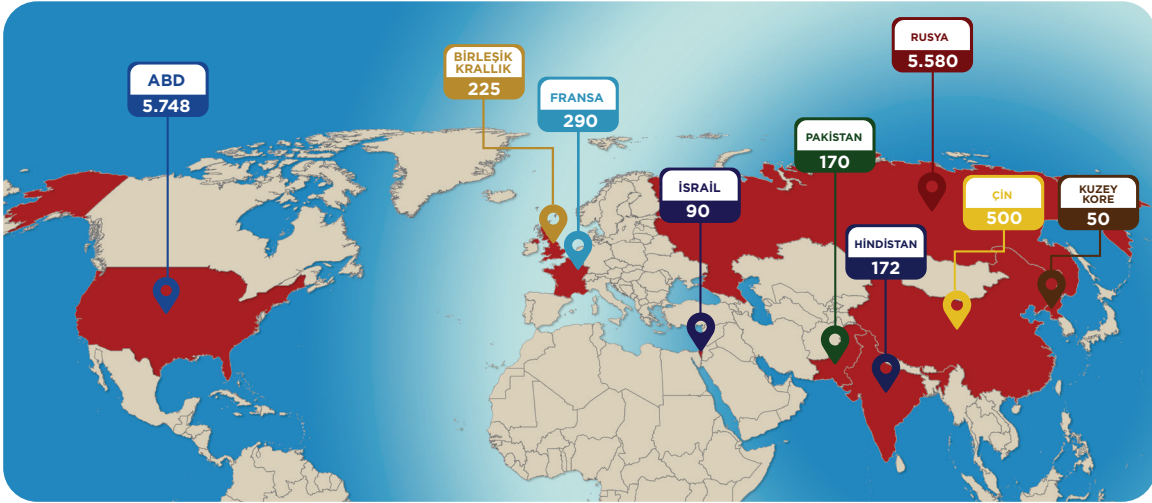
Rusya Silahlı Kuvvetleri; Kara Kuvvetleri, Donanma ve Havacılık Kuvvetleri gibi ana unsurların yanı sıra Stratejik Roket Kuvvetleri, Hava İndirme Kuvvetleri ve Özel Operasyonlar Kuvvetleri gibi özel birimlerden oluşmaktadır. 2024 yılında askere alınabilecek personel yaşının 18'den 30'a çıkarılması ve 2023 sonbaharında 130.000 yeni askerin göreve çağırılması, Rus ordusunun personel sayısının gerektiği durumlarda uygulanan düzenlemelerle artırılabilceğini göstermektedir.¹⁵ Ancak modern ekipman eksikliği, Rus ordusu için temel bir sorun oluşturmaya devam etmekte olup bu durumu gidermek için 2007'den bu yana modernizasyon programları yürütülmektedir. Ukrayna işgali sonrası askerî harcamalarda belirgin bir artış yaşanmış ve savunma bütçesi 2024 yılında 10 trilyon ruble gibi rekor bir seviyeye ulaşarak ülkenin gayrisafi yurt içi hasılasının (GSYH) %6'sını oluşturmaya başlamıştır.¹⁶

DÖNÜŞEN ÇOK KUTUPLU SİSTEMDE RUSYA'NIN STATÜ ARAYIŞI

Putin, Rus ordusunun yalnızca yüksek teknolojiye sahip bakımından değil, savaş tecrübesi açısından da dünyanın en güçlü ordularından biri olduğunun altını çizmektedir.¹⁷ Öte yandan yüz binlerce askerin Ukrayna'da görevlendirilmesi, Rus ordusunda kapasite eksikliklerini beraberinde getirmiştir. Ukrayna tarafından sürpriz bir karşı saldırıyla ele geçirilen Kursk bölgesinde savunma hatlarının büyük ölçüde genç ve tecrübesiz askerlerden oluşmasının Ukrayna'nın bölgede ilerleyişini kolaylaştırdığı görülmüştür. Ayrıca orduya katılan gönüllülerin yaş ortalamasının 50'ye yükseldiği ve sağlık durumlarının yetersiz olduğu rapor edilmiştir. Deniz Kuvvetleri personeli gibi diğer birimlerden askerlerin aktarılması, ordunun farklı cephelerde zayıflamasına yol açmaktadır.¹⁸

Rusya'nın nükleer caydırıcılık kapasitesi; kıtalar arası balistik füzeler (ICBM'ler), denizaltı tabanlı balistik füzeler (SLBM'ler) ve stratejik bombardıman uçaklarından oluşan üçlü bir yapıya dayanmaktadır. Karasal nükleer kuvvetlerde Yars ve Topol-M gibi modern sistemlerin sırasıyla mobil ve sabit silo tabanlı konuşlandırmalar ile stratejik esneklik sağladığı görülmektedir. Denizaltı tabanlı kuvvetler, Borei sınıfı nükleer denizaltılar ile Bulava SLBM'leri içermektedir. Bu sistemlerin özellikle hareket kabiliyeti ve deniz altındaki gizlilik avantajıyla caydırıcılık kapasitesini artırdığı değerlendirilmektedir. Havadan taşınabilir stratejik silahlar, Tu-160 ve Tu-95MS bombardıman uçakları ile sağlanmaktadır. Bu platformların uzun menzilli seyir füzeleri taşıdığı bilinmektedir. Tüm bu sistemler, uluslararası güvenlik dengelerinde Rusya'nın caydırıcılığını pekiştirmeye yönelik organize edilmektedir.¹⁹

Harita 1: Tahmini Küresel Nükleer Savaş Başlığı Envanterleri (2024)²⁰

Moskova'nın askerî stratejisinde öne çıkan faktörlerden bir diğeri de hibrit savaş unsurlarıdır.²¹ Rusya; siber saldırılar, dezenformasyon kampanyaları ve özel askerî şirketlerin kullanımıyla Batı'ya karşı daha esnek, düşük maliyetli ancak uzun vadede risk taşıyan yöntemlere başvurmaktadır. Bu durumun en önemli örneği, Rusya'nın dış politikasının son yıllardaki hikâyesinin önemli aktörlerinden

olan Yevgeniy Prigojin ve yönettiği Wagner Grubu'dur. 2023 yılındaki kalkışma girişimine kadar olan dönemde yaklaşık 5.000 ila 10.000 arasında paralı askerî kapasiteyi bünyesinde barındıran Wagner, ağır silah donanımı ve profesyonel askerî eğitimiyle geniş bir operasyonel kapasiteye sahiptir.²² Suriye, Libya ve Orta Afrika Cumhuriyeti gibi coğrafyalarda aktif olarak faaliyet gösteren Wagner özellikle stratejik önemi yüksek bölgelerde Rusya'nın doğrudan varlık göstermesine gerek kalmadan Kremlin'in etkisini artıracak esnek bir araç olarak işlev görmüştür.²³ Grup; Rusya Savunma Bakanlığı ile koordineli çalışarak askerî operasyonları yürütürken aynı zamanda grubun resmî olmayan statüsü sayesinde Moskova'nın bu operasyonlardaki sorumluluğunu azaltmıştır. Ancak Prigojin ile Rusya'nın diğer askerî unsurları arasında yaşanan sürtüşme 2023 Haziran'ında Prigojin'in isyanına giden süreci beraberinde getirmiştir. İsyanın başarısız olmasıyla birlikte Wagner Grubu'nun lağvedilmesiyle Wagner'e bağlı personel, Kremlin'e bağlı çeşitli birimlerin kontrolü altında Afrika, Orta Doğu ve Ukrayna'da faaliyetlerini sürdürmektedir.²⁴ Bir kısmı da benzer paramiliter yapılar tarafından sahiplenilmiş ve Wagner'in yürüttüğü faaliyetlerin devamı sağlanmıştır.²⁵

Harita 2: Wagner Grubu Birliklerinin Faaliyet Gösterdiği Ülkeler²⁶

Sonuç olarak hibrit, konvansiyonel ve nükleer unsurlar; Rusya'nın askerî stratejisinin sacayağını oluşturmaktadır. Rusya'nın askerî kapasitesi, Ukrayna savaşı sonrası oluşan yeni jeopolitik gerçeklikte hem konvansiyonel hem de nükleer yetenekler açısından stratejik önemini korumaktadır ancak personel eksiklikleri ve operasyonel zafiyetler nedeniyle sınırlılıklar yaşamaktadır. Moskova'nın stratejik adaptasyonu, askerî gücünü küresel çapta daha esnek ve dolaylı araçlarla özellikle hibrit savaş yöntemleriyle desteklemeye yönelmiştir. Bu durum, Rusya'nın küresel güç mücadelesinde etkin ancak riskli bir strateji benimsediğini göstermektedir.

Konvansiyonel, Hibrit ve Nükleer Unsurların Stratejik Koordinasyonu

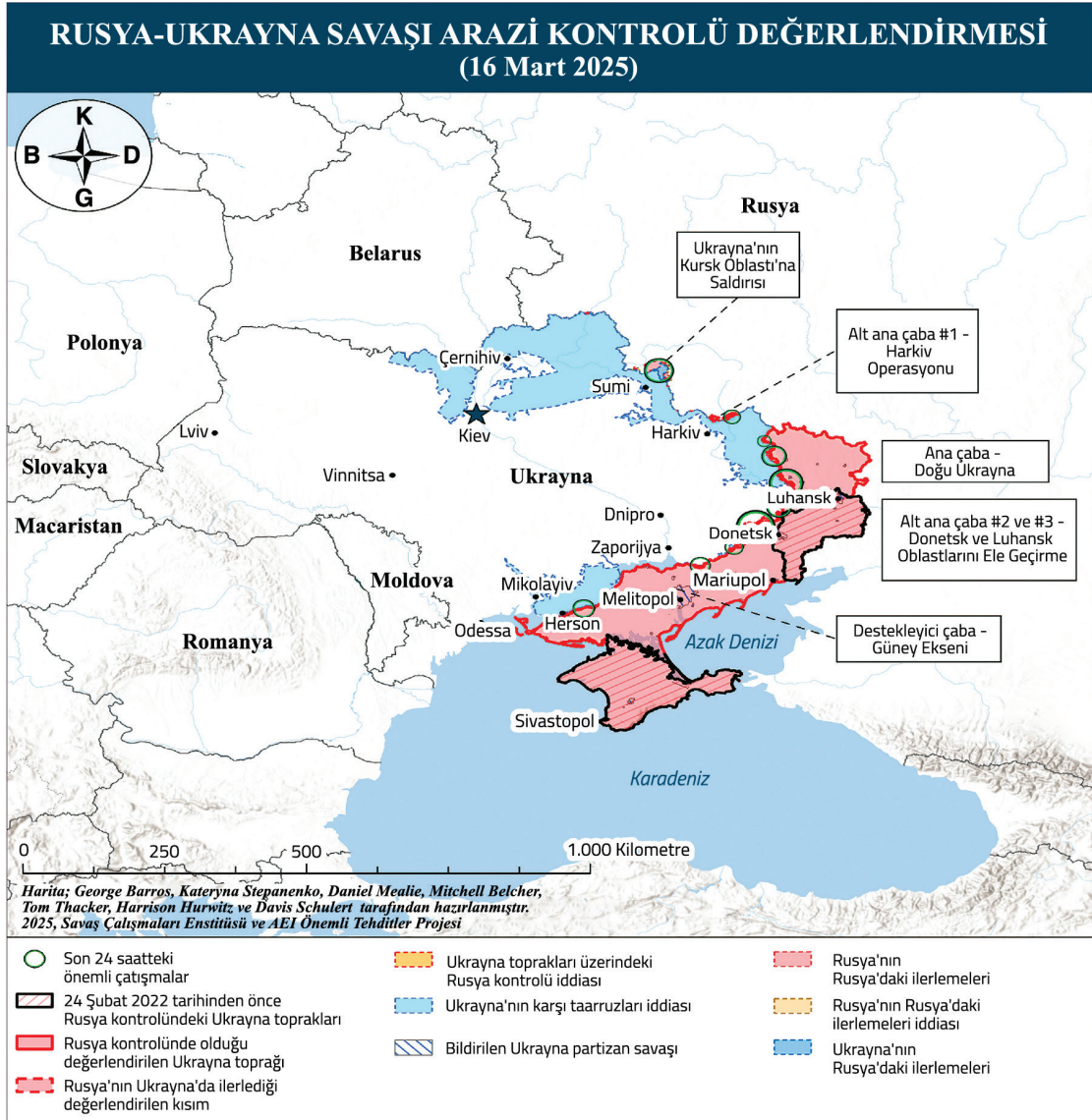
Rusya'nın Batı ile yaşadığı jeopolitik rekabet, askerî stratejilerinde çok katmanlı ve bütünleşik bir yaklaşımı beraberinde getirmiştir. Konvansiyonel askerî güç, hibrit savaş taktikleri ve nükleer caydırıcılık; Moskova'nın Batı'ya karşı stratejik üstünlük sağlama hedefinde kullandığı üç temel unsuru oluşturmaktadır. Bu stratejiler, Rusya'nın hem bölgesel çatışmalardaki etkinliğini artırmasını hem de uluslararası sistemdeki statüsünü korumasını amaçlamaktadır. Gürcistan, Kırım ve Ukrayna'daki operasyonlar, Rusya'nın bu unsurları nasıl bir arada ve stratejik bir uyum içinde kullandığını ortaya koymaktadır.

İnfoğrafik 1: Rusya'nın Askerî Kapasitesi

Rusya'nın Batı'ya karşı sürdürdüğü askerî stratejisinin temeli büyük oranda; insan, materyal ve teknoloji kaynaklarına dayalı konvansiyonel güçtür. 2008 Gürcistan Savaşı; Rusya'nın hibrit, kara ve hava unsurlarını kombine şekilde kullanıma sokarak Güney Osetya ve Abhazya üzerindeki kontrolünü pekiştirmesiyle bu stratejinin ilk örneklerinden biri olmuştur.²⁷ 2014'te Kırım'ın ilhakı sırasında Rusya, konvansiyonel gücünü lojistik, donanma ve elektronik harp unsurlarıyla desteklemiştir.²⁸ 2022 Rusya-Ukrayna Savaşı ise Rusya'nın tam ölçekli konvansiyonel güç kullanımını sergilediği bir dönüm noktasıdır. Yoğun tank, topçu ve hava saldırılarıyla Kiev'e ilerlemeyi hedefleyen Rusya, Donbas ve Mariupol gibi bölgelerdeki çatışmalarda ağır kayıplar vermesine rağmen konvansiyonel unsurlar stratejik belirleyiciliğini sürdürmüştür.²⁹

Harita 3: Ukrayna'daki Arazi Kontrolü ve Ana Rus Manevra Eksenleri, 16 Mart 2025³⁰

Rusya'nın hibrit savaş stratejisi, ilk kez 2013 yılında dönemin Genelkurmay Başkanı Valery Gerasimov'un bir röportajında gündeme gelmiştir. Gerasimov, bu röportajında bir strateji ortaya koymaktan ziyade modern savaşın geldiği noktaya dikkat çekmiş olsa da bu yaklaşım sonradan "Gerasimov Doktrini" olarak adlandırılan askerî bir doktrinin temelini oluşturmuştur.³¹ Bu doktrin; dezenformasyon, ekonomik araçlar ve siber operasyonları içeren kapsamlı bir stratejiyle Rusya'nın Batı karşısındaki stratejik dezavantajlarını dengelemeyi amaçlamaktadır.³² Bu strateji doğrultusunda Rusya, Batı ve Ukrayna karşısında güç projeksiyonu sağlamak için dijital ve asimetrik yöntemleri ön plana çıkarmaktadır. Örneğin 2015 ve 2016 yıllarında Ukrayna'nın elektrik şebekelerine yönelik gerçekleştirilen siber saldırılar, Rusya'nın siber kapasitesini gözler önüne sermiş; 2022'de Rusya-Ukrayna Savaşı'nın başında düzenlenen DDoS saldırıları ise doğrudan askerî operasyonları destekleme amacını taşımıştır.³³ Özellikle Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov gibi üst düzey isimler tarafından Rusya-Ukrayna Savaşı, Batı'ya karşı sürdürülen hibrit bir savaş olarak tanımlanmaktadır.³⁴

Hibrit savaşın önemli unsurlarından biri de Wagner Grubu benzeri özel askerî şirketlerdir.³⁵ Bu tür yapılar, sahada konvansiyonel savaş yerine düşük profilli fakat etkili operasyonlar yürütmek için devreye alınmıştır. Wagner Grubu, Rusya'ya düşük maliyetli bir askerî varlık sürdürme imkânı sağlarken Moskova'nın Batı'yla doğrudan bir savaşa girmeksizin etkisini genişletmesine katkıda bulunmuştur. Ancak bu stratejiler beraberinde riskler de getirmiştir. Wagner Grubu lideri Prigojin'in 2023 yılında başlattığı isyan, bu tür yapıların denetimindeki zorlukları açıkça ortaya koymuştur. Ancak hibrit taktiklerin kontrol edilememesi, stratejik kazanımların sürdürülebilirliğini tehdit etme potansiyeli taşımaktadır. Bu nedenle bu araçların yarattığı kazanımları kalıcı ve güvenilir hâle getirmek, ek maliyetleri ve güçlü bir kontrol mekanizmasını zorunlu kılmaktadır.

Rusya'nın nükleer caydırıcılık stratejisi ise Ukrayna savaşı bağlamında Batı üzerindeki baskıyı dengelemek ve uluslararası statüsünü korumak amacıyla öne çıkan önemli bir araç hâline gelmiştir.³⁶ Rusya Devlet Başkanı Putin, 25 Eylül 2024 tarihinde yaptığı konuşmada, güncellenen nükleer doktrine göre nükleer silaha sahip bir ülkenin desteğiyle veya katılımıyla nükleer kapasiteye sahip olmayan bir devlet tarafından Rusya'ya yönelik gerçekleştirilecek bir saldırının, ortak bir saldırı olarak değerlendirileceğini açıklamıştır. Ayrıca Rusya, Belarus'a yönelik bir saldırı durumunda da nükleer silah kullanma hakkını saklı tuttuğunu belirtmiştir.³⁷ Bu çerçevede nükleer caydırıcılık, Rusya için yalnızca bir güvenlik aracı olmaktan ziyade Batı ile ilişkilerde stratejik bir denge unsuru olarak işlev görmüştür.³⁸ Ancak nükleer seçeneğin sürekli olarak masada tutulması yalnızca Batı'da değil, Çin ve Hindistan gibi Küresel Güney'deki ortaklarda da rahatsızlık yaratmıştır.³⁹ Dolayısıyla Rusya'nın nükleer caydırıcılığı Batı üzerinde kısa vadeli bir etki sağlarken diğer küresel aktörlerin Moskova'ya olan güvenini zedeleme riskini de barındırmaktadır. Yine de bu strateji, Rusya'nın uluslararası sistemdeki büyük güç statüsünü koruyabilmesi açısından kritik bir rol oynamaya devam etmektedir.

Rusya'nın askerî stratejisi, konvansiyonel gücün merkezî rolünü hibrit savaş ve nükleer caydırıcılıkla destekleyerek Batı'ya karşı çok boyutlu bir baskı kurmayı hedeflemektedir. Silahlı kuvvetleri sayesinde doğrudan saha üstünlüğü sağlamaya odaklanan Moskova, hibrit taktiklerle bilgi savaşı ve ekonomik mücadeleye; nükleer caydırıcılıkla da stratejik dengeye yönelmektedir. Ancak bu yaklaşımlar Rusya'ya

kısa vadede avantaj sağlasa da ekonomik ve insani maliyetler, kontrol zorlukları ve uluslararası güven kaybı gibi uzun vadeli riskler barındırmaktadır. Yine de bu stratejiler, Rusya'nın uluslararası sistemde büyük güç olarak kalma mücadelesini destekleyen kritik bir araç olmayı sürdürmektedir.

Batı'nın Baskısına Karşı Küresel Güney'e Yönelim

Moskova, Batı hegemonyasına alternatif bir küresel denge oluşturma hedefi doğrultusunda stratejik ittifaklar ve askerî nüfuzunu genişletme politikalarını Küresel Güney'de etkili bir şekilde uygulamaktadır. Bu strateji kapsamında Rusya; Çin ve Hindistan gibi BRICS ülkeleriyle ekonomik ve siyasi ilişkilerini derinleştirirken Venezuela, Kuzey Kore, İran ve Orta Afrika Cumhuriyeti gibi ülkelerle de bölgesel ittifaklar kurmuştur. Ayrıca Afrika ve Orta Doğu'daki etkisini özel askerî şirketler, silah satışları ve askerî danışmanlıklar yoluyla artırmıştır. Paramiliter güçlerle sahadaki varlığını güçlendiren Rusya, bu ülkelerdeki rejimlerin istikrarını destekleyerek kendi çıkarlarına uygun bir uluslararası düzen yaratmayı hedeflemektedir. Rusya Devlet Başkanı Putin, Eylül 2024'te yaptığı bir konuşmada, BRICS gibi yükselen aktörlerin dünya ekonomisinde artan önemine dikkat çekerek bu ülkelerle ticaret ve iş birliğini stratejik bir öncelik olarak tanımlamıştır. Moskova, Batı'nın liberal demokrasi söylemine karşı "egemen demokrasi" gibi kavramlarla hareket edip ideolojik farklılıkları aşarak çeşitli rejimlerle iş birliği yapabilme esnekliğini kullanmaktadır. Bu yaklaşımlar, Rusya'nın çok kutuplu bir dünya düzeninde etkisini Küresel Güney'de sağlamlaştırmasına olanak tanımaktadır.

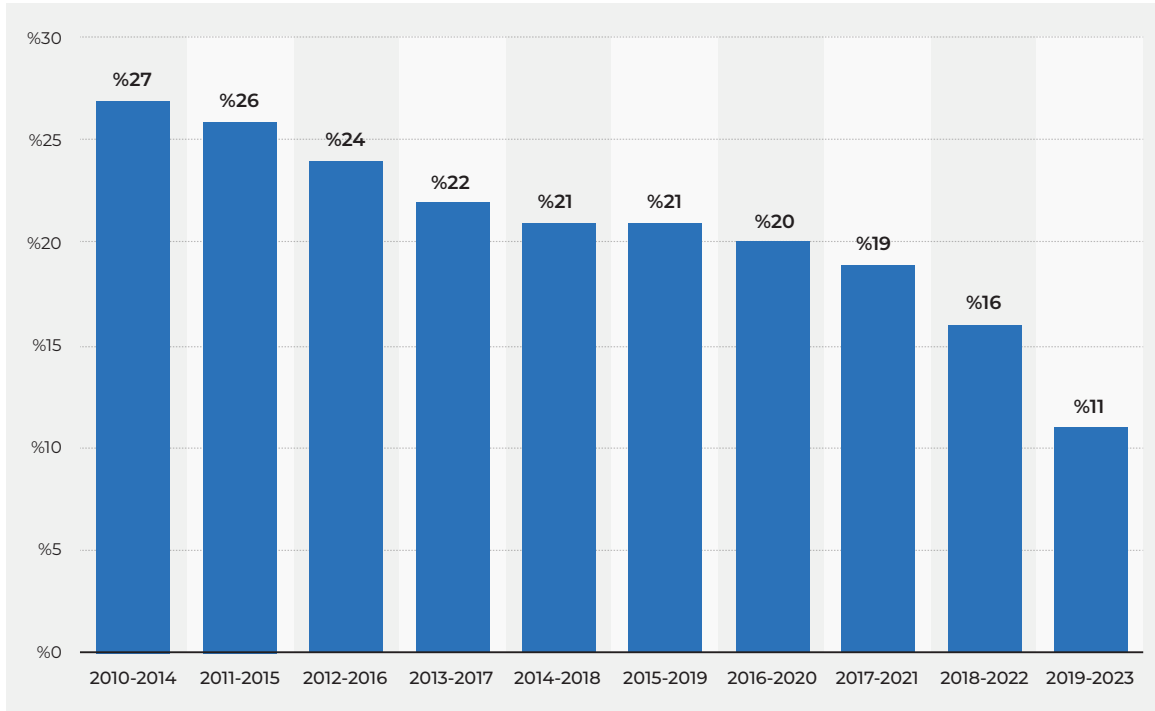
Rusya'nın Küresel Güney'e yönelik stratejisinde, çoğunluğunu eski Wagner personelinin oluşturduğu paramiliter unsurların faaliyetleri önemli yer tutmaktadır. Putin, bu grupların Rusya'nın stratejik hedeflerinde önemli bir araç olduğunu vurgulayarak askerî faaliyetlerinin yanı sıra ekonomi ve lojistik alanlarında da devlete hizmet ettiğini belirtmiştir. Bu durum, Wagner'in yalnızca bir askerî güç değil, aynı zamanda Rusya'nın stratejik çıkarlarını destekleyen bir yapı olarak konumlandığını da göstermektedir.⁴⁰ Suriye, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Libya'da Rusya'nın stratejik çıkarlarını koruma amacıyla faaliyet gösteren Wagner Grubu'nun,⁴¹ aktif olduğu dönemde, Sudan'daki maden sahalarında güvenliği sağlama ve hükûmete askerî destek sunma gibi görevler üstlendiği de bilinmektedir.⁴² Wagner Grubu'nun Libya'da General Halife Hafter'e verdiği destek Rusya'ya Doğu Akdeniz'deki etkisini artırma imkânı sunmuş, böylece Batı'nın bölgedeki nüfuzuna karşı bir denge unsuru oluşturulmuştur.⁴³ Paramiliter güçler, Rusya'nın geleneksel ordusuna ek olarak esnek ve hızlı hareket edebilen bir güç sağlamıştır. Özellikle yüksek riskli ve doğrudan resmî müdahaleden kaçınılması gereken operasyonlarda bu tarz enstrümanlar, Kremlin'e stratejik bir araç sunmaktadır. Bunun yanı sıra yaşanan kayıpların kamuoyundaki maliyeti de ordu personeline göre düşük kalmaktadır.⁴⁴ Rusya, paramiliter gruplardan faydalansa da bu tarz grupların literatürde sabit dezavantajlarına da maruz kalmaktadır. Wagner'in özerklik talepleri, kalkışma girişimi ve ordu ile olan rekabeti mezkûr bölgelerde Kremlin'in kontrolünü zorlaştırmış, Kremlin'in alternatif formüller ile bu gruplardan faydalanmaya devam etmesini gerektiren bir sürece sebebiyet vermiştir.

Rusya, savunma sanayisi ihracatını da Küresel Güney'de stratejik nüfuz kurma amacıyla etkin bir şekilde kullanmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkeler için uygun fiyatlı ve geniş yelpazede askerî

DÖNÜŞEN ÇOK KUTUPLU SİSTEMDE RUSYA'NIN STATÜ ARAYIŞI

ekipman sunan Moskova, bu ülkelerin askerî ihtiyaçlarına cevap vererek uzun vadeli siyasi ve askerî bağlar kurmuştur. Örneğin Rusya, Libya'da Halife Hafter'i hem Wagner unsurlarıyla hem de silahlarla destekleyerek Mısır ile stratejik bir uyum yakalamış ve Sudan ile Kızıldeniz'de üs kurma anlaşmaları gibi girişimlerde bulunmuştur. Ancak Cezayir'in Libya'da Ulusal Mutabakat Hükûmetini (UMH) desteklemesi veya Nijerya ile ortak girişimlerin sonuçsuz kalması gibi farklı öncelikler, Rusya'nın bu bölgelerdeki nüfuzunu sınırlayan faktörler arasında yer almaktadır.⁴⁵ Latin Amerika'da ise Venezuela ile yapılan silah anlaşmaları, bölgedeki en dikkat çekici iş birlikleri arasında yer almakta olup bu anlaşmalar; 24 Su-30 savaş uçağı, tanklar ve hava savunma sistemleri ile öne çıkmaktadır. Brezilya, Kolombiya ve Peru gibi ülkelere yapılan satışlar ise Rusya'nın bölgedeki askerî etkisini çeşitlendirme çabasını yansıtmaktadır.⁴⁶ Öte yandan son yıllarda Rusya'nın Ukrayna'da giriştiği mücadeledeki ihtiyaçları, farklı aktörlerin piyasaya girişi ve Rusya'ya yönelik ekonomik yaptırımlar gibi faktörler; Rusya'nın bu alanda ciddi bir gerileme yaşamasına sebebiyet vermiştir. Sonuç olarak Rusya'nın pazar payı SSCB'nin dağılması sonrasındaki en düşük seviyeye düşmüştür. Bu durum, Rusya'nın Küresel Güney başta olmak üzere küresel etkisinin azalmasının hem sebebi hem de göstergesi olarak görülmektedir.⁴⁷

Grafik 1: Rusya'nın 2010-2023 Yılları Arasında Dünya Geneline Büyük Silah İhracatındaki Payı⁴⁸

Rusya'nın Küresel Güney'deki askerî etkinliğini artırma çabaları, Batı hegemonyasına alternatif bir güç dengesi oluşturmasına katkı sağlamaktadır. Moskova; paramiliter güçler, doğrudan askerî varlık ve silah ticareti gibi araçları kullanarak Afrika, Asya ve Latin Amerika'da stratejik nüfuzunu pekiştirmektedir.

Bu bölgelerde etkinliğini genişleten Rusya, Batı'nın etki alanını dengelemeyi amaçlarken çok kutuplu bir dünya düzeni hedefini de hayata geçirme yolunda önemli adımlar atmaktadır. Ancak bu strateji, ekonomik yaptırımların etkisi, yerel siyasi dinamikler ve rekabet ortamının yarattığı belirsizlikler nedeniyle sürdürülebilirlik açısından riskler taşımaktadır. Bu sınırlamalara rağmen Rusya mevcut araçlarını etkili bir şekilde kullanarak küresel güç dengesinde kendine güçlü bir alan yaratmakta, çok kutuplu düzenin bir aktörü olarak varlığını pekiştirmektedir.

SONUÇ

Rusya'nın askerî stratejisi; konvansiyonel askerî kapasitenin sağladığı bölgesel ve küresel caydırıcılık, hibrit savaş yöntemlerinin esnekliği ve nükleer kapasitesinin sağladığı caydırıcılık avantajıyla birleşerek Batı karşısında kapsamlı bir denge unsuru oluşturmaktadır. Rusya; nüfus, ekonomik güç ve eğitim seviyesi açısından birçok ülkenin gerisinde kalırken stratejisiyle şekillenen askerî gücü ve iddialı dış politika yaklaşımı sayesinde küresel siyasette öne çıkmaktadır. Bu faktörler, BMGK'deki daimî üyeliğiyle birleşerek Rusya'ya uluslararası sistemde önemli bir statü kazandırmaktadır. Özellikle Ukrayna savaşı sonrası dönemde Moskova'nın bu üçlü stratejik yapıyı daha etkin şekilde kullanması, küresel güç mücadelesindeki iddiasını artırmakta ve çok kutuplu dünya hedefi doğrultusunda önemli avantajlar sağlamaktadır. Ancak hibrit unsurların kontroldeki zorlukları, konvansiyonel güçte ortaya çıkan kapasite sorunları ve nükleer tehditlerin yarattığı uluslararası güven kaybı gibi ciddi riskler; Rusya'nın uzun vadeli stratejik konumunu kırılgan hâle getirebilecek unsurlar olarak dikkat çekmektedir. Trump yönetiminin işbaşına gelmesiyle hızlanan ateşkes çabaları, Rusya'ya kaynak yönetimi anlamında nefes aldirabilir. Bu çabalar, Ukrayna ve Doğu Avrupa üzerindeki stratejik hedeflerine yaklaşmasına imkân tanımaktadır.

Şekil 1: Stratejik Düzlem

BÖLÜM 2

RUSYA'NIN KÜRESEL EKONOMİK SİSTEME ALTERNATİF ARAYIŞI

ABD ve AB, Kırım'ın ilhakının ardından Ukrayna savaşının başlamasıyla Rusya'ya yönelik başlatılan yaptırımları genişleterek Rusya'nın karar alma süreçlerini etkilemeyi hedeflemiştir. Yaptırımlar sonunda Rus uçakları Avrupa hava sahasını kullanamaz duruma gelmiş, Rus bankaları küresel sistemin dışına itilmiş, birçok Batılı şirket Rusya'yı terk etmiş ve Rusya'nın Batı ile diplomatik ilişkileri sınırlandırılmıştır.⁴⁹ Rusya, Ukrayna savaşı ve Batı'nın kapsamlı ekonomik yaptırımları karşısında küresel pazarlardaki stratejik konumunu korumak ve uluslararası ekonomik sistemdeki Batı hegemonyasını zayıflatmak amacıyla alternatif ekonomik yapı ve iş birliklerine yönelmiştir. Bu doğrultuda Moskova, enerji kaynaklarını alternatif ekonomik kanalları güçlendirmek için bir kaldıraç olarak kullanarak Batı'ya olan bağımlılığını azaltmayı ve Asya pazarına odaklanarak BRICS gibi alternatif yapılarla iş birliğini derinleştirmeyi hedeflemektedir. Petrol ve doğal gaz ihracatı Rusya için yalnızca bir gelir kaynağı değil, aynı zamanda jeopolitik bir etki aracı olarak da stratejik önem taşımaktadır. Ancak bu stratejik yönelim, Çin'e artan ekonomik bağımlılık ve düşük kâr marjları gibi sorunlarla karşılaşmış ve uzun vadede sürdürülebilirlik açısından önemli sınırlamalar ortaya koymuştur.

Rusya'nın Ekonomik Kapasitesi

Rusya'nın ekonomik kapasitesi; büyük oranda uluslararası sistemdeki etkisini artırmak ve çok kutuplu bir dünya düzeni arayışında stratejik bir araç olarak kullanmak istediği enerji kaynaklarına dayanmaktadır. Ancak Moskova'nın bu kapasiteyi daha etkili bir şekilde kullanabilme çabası, küresel finansal sisteme olan bağımlılık ve dolara dayalı küresel ekonomik yapının hâkimiyetiyle sınırlanmaktadır. Bunun yanı sıra Ukrayna savaşı sonrası Rusya'nın karşılaştığı yaptırımlar, Rusya'nın bu alandaki zayıf konumunu gözler önüne sermiştir. Rublenin uluslararası ticarete rezerv para birimi olarak kabul görmemesi, yerel para birimleriyle ticaretin ve alternatif ticaret ve ödeme kanallarının kurulmasının zorlukları, Rusya'nın küresel ticarete bağımsızlık kazanmasını daha da zorlaştırmaktadır.

ABD'nin küresel ekonomideki etkisi, doların uluslararası rezerv para birimi olarak kullanılmasına dayanmaktadır. Dünya genelindeki döviz rezervlerinin %60'ının dolar cinsinden olması ve uluslararası ticaretin %79'unun dolar üzerinden gerçekleşmesi, ABD'ye benzersiz bir ekonomik yaptırım ve finansal kontrol gücü sağlamaktadır.⁵⁰ Doların konumu, ABD'nin ekonomik ve finansal sistemlerde hâkimiyet kurmasına ve diğer ülkeler üzerinde baskı uygulayabilmesine olanak tanımaktadır. Örneğin 2022 yılında Rusya-Ukrayna Savaşı sonrasında ABD'nin doları kullanarak uyguladığı yaptırımlar, Kremlin'in küresel finansal sisteme erişimini ciddi ölçüde sınırlamış ve Moskova'nın ekonomik manevra alanını daraltmıştır. Rusya'ya yönelik yaptırımlar; ülkenin ekonomisi, uluslararası ilişkileri ve toplumu üzerinde çeşitli etkiler yaratmaktadır. ABD Hazine Bakanlığı, yaptırımların son 2 yılda Rusya'nın ekonomik büyüme potansiyelini %5 oranında azalttığını belirtmektedir. Uluslararası Para Fonu (IMF), Rusya ekonomisinin 2022 yılında %2,1 küçüldüğünü ancak 2023 yılında %2,2 büyüme gösterdiğini rapor etmiştir.⁵¹ Fakat bu büyüme, yaptırımların etkilerini tamamen ortadan kaldırmamıştır. Özellikle yüksek teknoloji ürünlerinde ve askerî üretimde Çin'in sağladığı destek sayesinde Rusya, Batı yaptırımlarını kısmen aşabilmiştir. Bununla birlikte petrol ve doğal gaz gelirlerindeki azalma, yaptırımları çevreleyen bir başka önemli zorluk olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca 1 milyondan fazla genç ve nitelikli

DÖNÜŞEN ÇOK KUTUPLU SİSTEMDE RUSYA'NIN STATÜ ARAYIŞI

kişinin Rusya'dan göç ettiği, bu durumun da uzun vadeli ekonomik ve sosyal etkiler yaratacağı ifade edilmektedir. Sağlık harcamalarındaki kesintiler ve kırsal bölgelerde yaşanan sıkıntılar, yatırımların halk üzerindeki dolaylı etkilerini artırmıştır.⁵² Kremlin yönetimi, bu kısıtlılığın bilincindedir ancak dış politika stratejisi doğrultusunda Küresel Güney ile bağlantılarını güçlendirerek ve enerjide alternatif pazarlara ulaşmaya çalışarak çok kutuplu düzen arayışını sürdürmektedir.

Küresel enerji piyasalarının önde gelen oyuncularından ve dünyanın en büyük üç ham petrol üreticisinden biri olan Rusya, bu alanda liderlik için Suudi Arabistan ve ABD ile yarışmaktadır. Rusya, gelir açısından petrol ve doğal gazla büyük ölçüde bağımlıdır zira bu kaynaklar Rusya'nın federal bütçesinin %45'ini oluşturmaktadır.⁵³ Bu enerji kapasitesi, Rusya'nın enerji kaynaklarını sadece ekonomik bir gelir kapısı olarak değil, aynı zamanda uluslararası alanda stratejik bir araç olarak kullanmasına da olanak tanımaktadır. Ancak 2022 Ukrayna işgali sonrası Avrupa ülkeleri Rus gazına bağımlılığı azaltmak amacıyla ABD, Katar ve Norveç gibi ülkelerden sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) ithalatını artırmıştır. Böylece Avrupa'nın Rus gazına bağımlılığı 2023 itibarıyla %15'in altına inmiştir.⁵⁴ Gazprom'un Avrupa doğal gaz pazarından çekilmesi, arzın büyük ölçüde düşmesine yol açmıştır. Petrol sektörü ise Asya pazarına yönelmiş ancak ağır indirimler ve artan nakliye maliyetleriyle gelirleri azalmıştır. 2023 yılında petrol ve doğal gaz gelirleri %24 düşerken hükümet bu kayıpları telafi etmek için vergi artışlarını gündeme almış, bu da sektördeki yatırımları ve üretimi tehdit etmiştir. Öte yandan LNG ihracatı yatırımlardan büyük ölçüde etkilenmemiş olsa da devlet bütçesine sınırlı katkı sağlamaktadır.⁵⁵

Grafik 2: Avrupa Birliği'nin Rusya'dan Yaptığı Doğal Gaz İthalatı (Milyar Metreküp)⁵⁶

Rusya'nın büyük oranda enerji zenginliğine dayalı ekonomik gücü, Moskova'nın küresel etkinliğini artırmada stratejik bir kaldıraç görevi görmekle birlikte dolar merkezli küresel finansal yapıya bağımlılık, bu çabayı kısıtlamaktadır. Alternatif ödeme sistemleri ve enerji temelli ekonomik etki oluşturma girişimlerine rağmen Rusya'nın uluslararası alanda ekonomik bağımsızlık elde etme süreci sınırlı kalmaktadır. Bu durum da Moskova'nın çok kutuplu bir düzen oluşturma hedefini engellemektedir.⁵⁷ ABD dolarının üstünlüğü Moskova'nın ekonomik anlamda bağımsızlık kazanmasını zorlaştırmakta ve Rusya'nın çok kutuplu bir dünya düzeni yaratma çabalarını sekteye uğratmaktadır.

Yaptırımlara Karşı Strateji: Alternatif Finans ve Ticaret Kanalları

Rusya, Batı'nın geniş çaplı yaptırımlarına karşı ekonomik stratejilerini yeniden düzenleyerek çok kutuplu bir dünya düzeni inşa etme arayışını hızlandırmak için fırsatlar yaratmaya çalışmaktadır. Bu süreçte Moskova, uluslararası örgütlerle iş birliğini artırmayı, tarım ve enerji gibi stratejik öz kaynaklarını Batı dışındaki pazarlara yönlendirmeyi ve alternatif finansal sistemler geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Bu amaçlar, Rusya'nın Batı'ya karşı ekonomik bağımlılığını azaltma ve bağımsız bir ekonomik yapı kurma hedefinin temel taşlarını meydana getirmektedir. Rusya'nın çok kutuplu bir düzen oluşturma çabasının önemli bir boyutunu uluslararası örgütler aracılığıyla yürüttüğü iş birlikleri oluşturmaktadır. BRICS ve Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) gibi örgütler, Rusya'nın Batı karşısında daha geniş bir ekonomik etki alanı kurmasına yardımcı olmaktadır. Özellikle BRICS bünyesinde Çin ve Hindistan gibi yükselen güçlerle ilişkilerini derinleştiren Moskova, bu örgütleri kullanarak ABD dolarına bağımlılığı azaltmanın yanı sıra ulusal para birimleriyle ticaret yapılmasını teşvik ederek Batı'nın finansal sistemine alternatif bir yapı oluşturmayı amaçlamaktadır.⁵⁸ BRICS özelinde Çin ve Rusya'nın anti-Amerikan politikaları ön planda yer alırken Hindistan, ABD ile önemli stratejik ve ticari ilişkilerini sürdürmektedir. Küresel bir düzen kurma girişimi ise yalnızca ticari değil, aynı zamanda ortak ideolojik temellerle de desteklenmelidir. BRICS ülkeleri mevcut sistemdeki adaletsizliklerin giderilmesi adına reform talep etmekte ancak Batı merkezli düzeni tamamen değiştirme ya da yeni bir sistem oluşturma yönünde belirgin bir irade ortaya koymamaktadır.⁵⁹ Son zirvede Putin, BRICS'i Batı finansal sistemine bir alternatif olarak konumlandırarak üye ülkeler arasında "BRICS Clear" adlı birleşik bir deponat ve ödeme sistemi geliştirilmesi çağrısında bulunmuştur. Bu sistemin, Euroclear ve Clearstream gibi Batı kontrolündeki platformlara bağımlılığı azaltmayı ve ulusal para birimlerine dayalı yeni bir ödeme mekanizması oluşturmayı hedeflediği belirtilmiştir.⁶⁰ Putin, bu girişimlerin çok kutuplu bir dünya düzeninin güçlenmesine katkı sağladığını vurgulamaktadır.⁶¹

AEB üzerinden ise Kazakistan, Belarus ve Ermenistan gibi eski Sovyet ülkeleriyle ticari ilişkilerini genişleten Rusya, bu ülkelerle olan ticareti koruyarak Batı'dan gelen izolasyon baskısını hafifletmektedir. Öte yandan AEB, üye ülkeler arasındaki farklı çıkarlar ve Rusya'nın tek taraflı ekonomik kararları nedeniyle potansiyelini tam olarak gerçekleştirilememektedir. Rusya'nın Belarus ve Kazakistan gibi ülkelere enerji indirimleri gibi avantajlar sağlaması birlik içinde bazı üyeler için ekonomik fayda sağlasa da bu destek zaman zaman Rusya'nın çıkarlarına göre kesintiye uğramaktadır. Ayrıca Rusya'nın Ukrayna ile savaşı ve Batı'nın uyguladığı yaptırımlar, Kazakistan ve Ermenistan gibi ülkelerin ekonomik bağımsızlıklarını koruma çabalarını zorlaştırmaktadır. Bu da AEB içinde uyum ve güveni zayıflatmaktadır. Bu koşullar, AEB'nin güçlü bir bölgesel ekonomik blok olarak sürdürülebilir bir yapıya kavuşmasını engellemektedir.⁶² Dahası, Rusya'nın karşılaştığı yaptırımlar, BRICS ve AEB üyesi ülkelerle ticari ilişkilerinde de zorluklar yaşamasına sebep olmuş özellikle ödemelerde aksamalar meydana gelmiştir.⁶³ Rusya'nın karşılaştığı yaptırımların devam ettiği mevcut durum, BRICS ve AEB'nin geleceği açısından da soru işaretlerini beraberinde getirmektedir.

Batı finansal sistemlerinden dışlanmasının ardından Rusya, finansal bağımsızlığını pekiştirmek için alternatif finansal sistemler geliştirmeye yönelmiştir. Çin'in CIPS (Çin Uluslararası Ödeme Sistemi) ve Rusya'nın SPFS (Finansal Mesaj İletişim Sistemi) gibi yapıları, küresel SWIFT sistemine alternatif

olarak öne çıkmaktadır.⁶⁴ Rusya bu sistemleri kullanarak Çin ile ticari ilişkilerinde dolar dışındaki para birimlerine yönelmiş ve Batı'nın finansal yaptırımlarından izole olmayı hedeflemiştir. SPFS sisteminin özellikle AEB ülkeleriyle yapılan ticarete etkin bir araç olarak kullanılmış olmasına karşın CIPS ve SPFS küresel çapta henüz SWIFT kadar yaygınlaşmamıştır. Bu da Moskova'nın uluslararası ticaret ilişkilerinde belirli kısıtlamalarla karşılaşmasına neden olmuştur. Özellikle SWIFT'in dünya çapındaki erişim kapasitesi ve Batı finansal sistemlerinin hâkimiyeti göz önüne alındığında, bu alternatif sistemlerin uzun vadede ne getireceği ve başarılı olup olmayacağı hâlen belirsizliğini korumaktadır.

Sonuç olarak Rusya'nın alternatif ekonomik kanallar geliştirme ve Batı finansal sistemine bağımlılığını azaltma çabaları, küresel ekonomik sistemde tam anlamıyla karşılık bulamamıştır. BRICS ve AEB gibi örgütler vasıtasıyla güçlenen iş birlikleri, Çin ve Hindistan gibi ülkelerle yapılan anlaşmalar ile alternatif finansal sistemlere yapılan yatırımlar; Batı tarafından Moskova'ya uygulanan ekonomik baskının hafiflemesine kısıtlı bir katkıda bulunmuştur. Batı pazarlarına erişimin kaybı ve teknolojiye erişim sorunları, Rusya'nın bu çabalarının sürdürülebilirliğini sınırlayan faktörler olarak öne çıkmaktadır.

Rusya'nın Ham Madde ve Enerji Kaynaklarının Ekonomik Stratejide Kullanımı

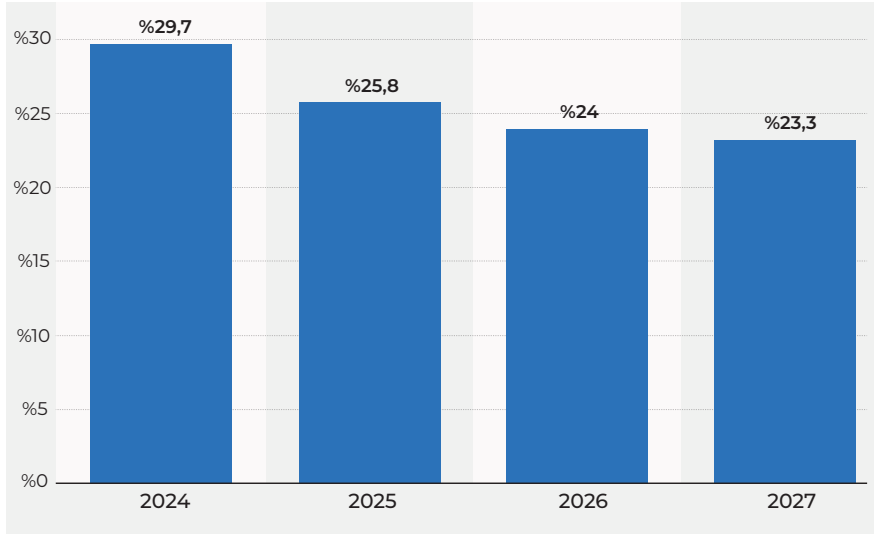
Rusya'nın, enerji ve ham madde alanındaki konumunu stratejik amaçları için kullanması yeni bir durum değildir. Özellikle doğal gaz ve petrol, SSCB'de de Kremlin yönetimi tarafından avantajlı fiyatlamalar vasıtasıyla hedef ülkelerin çeşitli konulardaki siyasi tavırlarını etkilemek amacıyla kullanılmıştır. Son dönemde Rusya, Batı yaptırımlarının etkisini hafifletmek amacıyla enerji sektörünü stratejik bir araç olarak kullanarak hem ekonomik baskıyı hafifletmeye hem de uluslararası pazardaki konumunu güçlendirmeye çalışmıştır.

Rusya'nın enerjeyi jeopolitik amaçlarla kullanmasındaki en önemli hedefi Avrupa olmuş ve bu karşılıklı enerji bağımlılığı, Rusya'ya önemli bir stratejik avantaj sağlamıştır. Ancak Ukrayna savaşı sonrasında Avrupa, Rus gazına olan bağımlılığını önemli ölçüde azaltarak bu alanda kayda değer bir başarı elde etmiştir. Avrupa Birliği (AB), savaşın ardından Rus gazı ithalatını %80 oranında azaltmış ve Rusya'nın AB üzerindeki enerji etkisini büyük oranda kırmıştır. Bu süreçte; rublenin ödeme yöntemi olarak zorunlu tutulması, mevcut kontratların askıya alınması ve Kuzey Akım boru hatlarının sabotaj edilmesi gibi etkenler de önemli rol oynamıştır. Gazprom'un AB pazarındaki etkisi azalırken AB, LNG altyapısını geliştirmiş ve yeni tedarik bağlantıları kurarak enerji arz güvenliğini sağlamıştır. Üstelik bu başarı, enerji kısıtlamaları uygulanmadan ve Ukrayna'ya olan politik destekten ödün vermeden gerçekleştirilmiştir. AB, 2027 yılına kadar Rus hidrokarbon ithalatını sona erdirmeye hedefi doğrultusunda ilerlerken Rusya'nın gaz ambargosu, AB'nin dayanıklılığını test etmekle birlikte Rusya'nın ekonomik açıdan stratejik hedeflerine ulaşmasını sağlayamamıştır.⁶⁵

Ukrayna savaşı sonrası AB ve ABD'nin uyguladığı petrol ve doğal gaz ambargoları, Rusya'nın enerji gelirlerini ciddi şekilde etkilemiş ve Moskova'yı alternatif pazarlar aramaya zorlamıştır.⁶⁶ Bu süreçte Rusya, yaptırıma katılmayan Çin ve Hindistan ile enerji ilişkilerini derinleştirme stratejisini benimsemiştir. Çin ile yapılan anlaşmalar sonucunda Rusya, Asya'ya doğal gaz ve petrol ihracatını artırmış olup Çin, 2022 yılından itibaren Rusya'nın en büyük petrol ithalatçılarından biri hâline gelmiştir.⁶⁷

Ancak Çin ve Hindistan'a yapılan enerji satışları, Batı pazarında elde edilen yüksek kâr marjlarına kıyasla çok daha düşük fiyatlarla gerçekleştirilmiştir.⁶⁸ Ayrıca Rusya, Batı'nın petrol fiyatlarına koyduğu tavanı aşmak için Asya'ya petrolü piyasa fiyatlarının altında satmak zorunda kalmıştır.⁶⁹ Bu durum, enerji ihracatını miktar olarak artırırken gelirlerin azalmasına yol açmıştır. Bu trendin önümüzdeki yıllarda da devam edeceği öngörülmektedir (bk. Grafik 3). Öte yandan Çin'e artan enerji bağımlılığı, Rusya'nın stratejik manevra kabiliyetini sınırlayan önemli bir unsur hâline gelmiştir. Çin'in Rus petrolüne olan talebi Rusya için kısa vadede bir avantaj sağlasa da bu ilişki uzun vadede Moskova'yı Pekin'e bağımlı hâle getirme riskini taşımaktadır.

Grafik 3: Rusya'da Petrol ve Doğal Gaz Gelirlerinin Federal Bütçe İçindeki Tahminî Payı (2024-2027)⁷⁰

Rusya'nın enerji politikasındaki bir diğer kritik adım, BRICS çatısı altında enerji iş birliğini derinleştirme çabası olmuştur. BRICS çerçevesinde enerji sektöründe yapılan iş birliği, Rusya'nın Batı'ya karşı bir dengeleme stratejisi olarak şekillenirken Brezilya ve Güney Afrika gibi ülkelerle de enerji alanında yeni fırsatlar yaratılmaya çalışılmıştır. BRICS ülkeleri enerji alanında iş birliği yaparak enerji güvenliği, yenilenebilir enerji teknolojilerinin geliştirilmesi ve nükleer enerjinin kullanımı gibi alanlarda güçlü bir platform oluşturmaktadır. Örneğin Brezilya biyoyakıt ve hidroelektrik, Çin ve Hindistan ise yenilenebilir enerji üretiminde önemli adımlar atmıştır. Ayrıca BRICS'in Afrika'daki enerji güvenliği için ortak hareket etme potansiyeli vardır. Bu iş birliği, enerji bağımlılığını azaltmanın yanı sıra teknolojik bilgi paylaşımı ve enerji verimliliğini artırma fırsatları sunmaktadır. Buna karşılık BRICS ülkeleri arasındaki enerji politikalarının farklı olması, örneğin Rusya'nın fosil yakıtlara ağırlık verirken Güney Afrika'nın kömür bağımlılığının sürmesi, enerji iş birliğinde uyum zorlukları yaratmaktadır. Öte yandan yenilenebilir enerjiye geçiş için gerekli olan teknoloji transferi ve altyapı geliştirme süreçlerinin yavaş ilerlemesi, iş birliğinin etkinliğini sınırlamaktadır.⁷¹

Rusya'nın enerji stratejisindeki bir diğer önemli adım ise Türkiye gibi transit ülkelerle geliştirdiği iş birlikleridir. Türkiye, TürkAkım projesi vasıtasıyla Avrupa'ya Rus gazı taşımada kilit bir transit ülke

hâline gelmiştir. Bu sayede Rusya, Batı'nın uyguladığı yaptırımlara rağmen enerji ihracatını Türkiye üzerinden sürdürmeye devam edebilmiştir. TürkAkım'ın Avrupa'ya gaz ulaştırmak için alternatif bir rota sunmasının yanı sıra Türkiye ile derinleşen enerji ilişkisi Rusya'ya jeopolitik avantaj sağlamıştır. Öyle ki Rusya TürkAkım'ı, Kuzey Akım vasıtasıyla Avrupa'ya ulaştırdığı gaz hattına alternatif olarak görmektedir.⁷² Türkiye'nin enerji politikalarıyla da uyumlu bir performans gösteren TürkAkım projesi, yaşanan savaşa rağmen giderek artan miktarlarda gaz transferi gerçekleştirilmeye devam etmektedir.⁷³

Rusya, petrol ve doğal gazın yanı sıra tarım ve gübre sektörünü de stratejik amaçlarına hizmet eden bir araç olarak kullanmaktadır. Dünya genelinde önemli bir buğday ve gübre ihracatçısı olan Rusya, bu alanlarda özellikle gelişmekte olan ülkelerle iş birliği fırsatları yaratmayı hedeflemiştir. Tarım ürünleri ve gübre ihracatını, enerji sektöründe olduğu gibi bir baskı unsuru olarak kullanan Moskova, Ukrayna savaşı sonrası Tahıl Koridoru Anlaşması'nı askıya alarak Batı'ya ve gelişmekte olan ülkelere karşı stratejik bir koz elde etmeye çalışmıştır. Özellikle Afrika ve Asya ülkeleriyle tarım ürünleri ve gübre ticaretini artıran Rusya, bu iş birlikleri sayesinde Batı'nın uyguladığı yaptırımların etkisini hafifletmeyi amaçlamıştır. Türkiye ve BM arabuluculuğunda Temmuz 2022'de imzalanan Tahıl Koridoru Anlaşması⁷⁴ aracılığıyla tahıl sevkiyatını Karadeniz üzerinden sürdüren ve Ukrayna ile birlikte dünya tahıl ticaretinin önde gelen ülkelerinden biri olan Rusya, bu süreçte Afrika ve diğer gelişmekte olan ülkelerle ilişkilerini güçlendirmeyi hedeflemiştir. Ancak yeterli ilerlemenin olmadığı gibi hususları bahane ederek Temmuz 2023'te mezkûr anlaşmadan çekilmiştir.⁷⁵ Ancak gübre ihracatında yaşanan lojistik sorunlar ve bazı Batılı ülkelerin Rus tarım ürünlerine alternatif tedarikçiler araması, Moskova'nın bu stratejisini tam anlamıyla hayata geçirmesini zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda Rusya'nın tarım ve gübre sektöründeki etkisi, küresel gıda güvenliği ve enerji dışındaki stratejik alanlarda nüfuzunu artırma hedefinin bir parçası olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla Rusya'nın Tahıl Koridoru Anlaşması'ndan çekilmesi, bu ürünleri Batı'ya karşı bir baskı unsuru olarak kullanmasının yanı sıra gelişmekte olan ülkelerle bu tür stratejik tarım anlaşmaları yaparak küresel nüfuzunu artırmaya çalıştığını da göstermektedir.

Görsel 1: Tahıl Koridoru Anlaşması⁷⁶

SONUÇ

Rusya'nın enerji rezervleri Batı yaptırımlarına karşı bir tampon görevi görmüş ve Rusya, mevcut enerji politikası sayesinde Asya pazarında genişleme sağlayarak enerji ihracatını sürdürebilmiştir. Çin ve Hindistan ile artan ticaret Moskova'ya ekonomik anlamda nefes aldırırken bu süreçte elde edilen düşük kâr marjları ve Çin'e artan bağımlılık stratejik bir zayıflık yaratmıştır. Rusya'nın, enerji ihracatına dayalı bir stratejiyle kısa vadede başarılı adımlar atmış olmasına karşın uzun vadede daha dengeli ve sürdürülebilir bir enerji politikası geliştirmeye ihtiyaç duyduğu açıkça görülmektedir. Trump yönetimi ile her ne kadar Rusya'nın izolasyonunun azalacağı umudu ortaya çıksa da alınan yaptırım kararlarının önemli bir kısmının AB tarafından alınması ve ABD'de de Kongre onayıyla yürürlüğe konması, Rusya'nın bu alanda yaşadığı sıkıntıların daha kalıcı olabileceğini göstermektedir.

Şekil 2: Ekonomik Düzlem

BÖLÜM 3

RUSYA'NIN SOSYOKÜLTÜREL DÜZLEMDEKİ STRATEJİSİ

Rusya, çok kutuplu bir dünya düzenine gidişi hızlandırma ve küresel sistemdeki statüsünü yukarı taşıma hedefi doğrultusunda SSCB'den miras aldığı kültürel, dilsel ve sosyal bağları yumuşak güç stratejisinin temel taşı olarak kullanmaktadır. Özellikle Orta Asya ve Doğu Avrupa'da Rusçanın hâlâ yaygın bir iletişim aracı olması ve SSCB eğitim sistemiyle kurulan bağlar, Rusya'nın bu bölgelerdeki etkisini sürdürmesini sağlamaktadır. Devlet destekli medya kuruluşları (RT, Sputnik) ve uluslararası öğrencilere yönelik burs programları gibi araçlarla Moskova hem eski Sovyet coğrafyasında hem de Küresel Güney'de nüfuzunu artırmayı amaçlamaktadır. Ancak Batı'daki erişim kısıtlamaları, güvenilirlik sorunları ve dezenformasyon suçlamaları, bu stratejinin küresel etkisini sınırlamaktadır.

Rusya'nın Yumuşak Güç Araçları

Rusya'nın yumuşak güç kapasitesi; sahip olduğu kültürel, tarihsel ve sosyal unsurlar üzerinden şekillenmektedir. Rusya'nın tarihsel bağları; dil, din ve medya gücünü kullanarak dünya sahnesinde alternatif bir çekim merkezi olarak Batı hedefindedir. Bu kapasitenin temelleri; SSCB'den miras kalan güçlü eğitim altyapısı, geniş kültürel etki alanı ve büyük ölçüde devlet kontrolünde olan medya organlarıyla şekillenmektedir.

Rusya'nın yumuşak gücü özellikle Orta Asya ve Doğu Avrupa gibi tarihî nüfuz alanlarında daha belirgin hâle gelmektedir. SSCB'den kalan kültürel etki, bu bölgelerdeki birçok kişi ve topluluk üzerinde bir bağlılık yaratmakta olup Rus kültürü, sanatı ve diline yönelik ilgiyi canlı tutmaktadır. SSCB'den miras kalan Rusça, bu ülkelerde ikinci dil olarak hâlâ yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Bu da Rusya'nın yumuşak gücünü artıran önemli bir unsur olarak öne çıkmaktadır. 200 milyondan fazla kişi tarafından konuşulan Rusça sadece iletişim aracı olarak değil, aynı zamanda kültürel bir bağ olarak da Rusya'nın etkisini sürdürmesini sağlamaktadır.⁷⁷

Rusya yumuşak gücünü inşa ederken medya organları üzerinden küresel bir platform yaratma kapasitesine de sahiptir. RT (Russia Today) ve Sputnik gibi devlet destekli medya kuruluşları, Rusya'nın küresel bilgi akışındaki etkisini artırmak için güçlü araçlardır. Bu medya kuruluşları dünya genelinde çeşitli dillerde yayın yaparak geniş bir kitleye ulaşma potansiyeline sahiptir ve Batı merkezli medya kuruluşlarına alternatif olarak pozisyonlanmaktadır. Zira RT'nin 100'den fazla ülkede erişilebilir olması ve 70'ten fazla dilde yayın yapması, Rusya'nın yumuşak güç kapasitesini global ölçekte genişletmesini sağlamaktadır.⁷⁸

Görsel 2: Rusya'nın Medya Organları

Eğitim alanında, dünyanın farklı bölgelerinden öğrencilere sağlanan eğitim bursları ile Moskova'da veya diğer büyük şehirlerde eğitim alan uluslararası öğrenci sayısındaki artış, Rusya'nın yumuşak gücünü destekleyen bir diğer önemli kaynaktır.⁷⁹ Rus üniversitelerinin birçok yabancı öğrenciye ev sahipliği yapması, bu öğrencilerle uzun vadeli bir bağ kurulmasına ve Rus kültürüne yönelik bir ilgi oluşmasına katkı sağlamaktadır. Moskova Devlet Üniversitesi ve diğer prestijli kurumlar, eğitim yoluyla Rusya'nın global bir çekim merkezi olma kapasitesini artırmaktadır.

Rusya'nın yumuşak güç kapasitesi; tarihsel bağları, geniş bölgelerde konuşulan dili, medya organlarının küresel erişimi ve güçlü bir eğitim altyapısı üzerinden inşa edilmektedir. ABD gibi kültürel açıdan küresel bir hegemon olmasa da Rusya, bu kapasitesi sayesinde kendi etkisini artırmakta ve çok kutuplu bir dünya düzeninde kendine kalıcı bir yer açmaktadır. Bu kültürel ve sosyal unsurlar aynı zamanda Rusya'ya ekonomik kısıtlamalarını aşarak uzun vadeli bir nüfuz alanı yaratma potansiyeli de sunmaktadır.

Enformasyon Alanında Rusya'nın Medya Stratejisi

Rusya, çok kutuplu bir dünya düzeni arayışında enformasyon alanını stratejik bir araç olarak kullanmakta ve Batı'nın küresel değer anlatılarına alternatif perspektifler sunmayı hedeflemektedir. RT ve Sputnik gibi medya organları, Ukrayna'daki çatışmayı NATO'nun genişlemesine bağlarken Batı'nın demokrasi ve insan hakları söylemlerinin Libya ve Irak müdahaleleriyle çeliştiğini vurgulamaktadır. Kırım'ın ilhaki ise Batı'nın işgal söylemine karşı halk iradesiyle gerçekleşen bir birleşme olarak sunulmaktadır. Bu strateji, Batı'nın tek tip anlatısına karşı alternatif dünya görüşlerini görünür kılmayı amaçlamaktadır.

Rusya'nın medya stratejisinin önemli bir boyutu, Batı'nın egemenliğine karşı anlatı oluşturma çabasıdır. Özellikle sosyal medya platformlarında yürütülen bu kampanyalar, Batı'nın sunduğu tek tip dünya görüşüne karşı farklı inanç ve değer sistemlerinin de geçerli olabileceğini savunmaktadır. Örneğin Batı medyasının Ukrayna'daki çatışmalar sırasında sunduğu haberlerin tek taraflı olduğunu iddia eden Rusya, çatışmalara dair farklı bilgi kaynaklarını ve alternatif anlatıları öne çıkarmıştır.⁸⁰ Kırım'ın ilhaki örneğinde olduğu gibi Rusya, Batı'nın bunu bir saldırı olarak nitelendirdiği anlatının aksine Kırım halkının kendi iradesiyle karar verdiğini savunan bir anlatı sunmuştur.⁸¹ Bu, Batı'nın küresel hegemonya yoluyla sunduğu "tek doğru" kavramına karşı, çok kutuplu bir dünyanın farklı algılar ve bakış açıları barındırabileceğini göstermeye yönelik bir stratejidir.

Bu kapsamda RT ve Sputnik gibi medya kuruluşları, Batı'nın demokrasi ve insan hakları söylemlerini sürekli olarak sorgulayarak bu kavramların Batı'nın jeopolitik çıkarlarına hizmet eden araçlar olduğunu iddia etmektedir. Özellikle Libya, Irak ve Suriye'deki müdahaleler, uluslararası toplumda farklı yaklaşımlar ve çıkar dengeleri üzerine tartışmalara neden olmuştur.⁸² Rusya'nın bu alandaki politikası da bu tartışmaların zeminini güçlendirmeye yöneliktir. Öte yandan bu medya ve dezenformasyon kampanyalarının da belirli sınırlamaları vardır. Zira Rusya'nın ana medya araçları birçok Batı ülkesinde erişim kısıtlamalarıyla karşılaşmakta olup bu da Rusya'nın küresel etki alanını sınırlandırmaktadır. Bu kanalların Rusya-Ukrayna Savaşı sonrasında AB ve ABD'de engellenmesi, Rusya'nın alternatif anlatılarını küresel kitlelere ulaştırma kapasitesini zayıflatmıştır.⁸³ Aynı şekilde özellikle ABD'de bu alanda üst siyasi seviyedeki farkındalık, Rusya'nın bu alandaki etkisini kırmaya yönelik tedbirler olarak dikkat çekmektedir.⁸⁴

Rusya'nın medya stratejisindeki bir diğer kısıtlayıcı unsur ise güvenilirlik sorunudur.⁸⁵ Batı kamuoyunda Rusya'ya ait medya organlarına yönelik ciddi bir şüphecilik ve güvensizlik bulunmaktadır. Bu durum, Rusya'nın kendi sunduğu anlatıların Batı'da geniş kabul görmesini zorlaştırmakta ve Batı'nın küresel medya ağlarıyla rekabet etme kapasitesini sınırlamaktadır. Ayrıca Rusya'nın dezenformasyon kampanyalarının ABD ve Avrupa'da yasal süreçlere konu edilmesi, uluslararası arenada Moskova'ya yönelik negatif bir algının güçlenmesine neden olmuştur. Bu da Rusya'nın sunmaya çalıştığı alternatif gerçekliklerin yayılmasını ve kabul görmesini zorlaştırmaktadır.

Sonuç olarak Rusya'nın bilgi alanındaki medya stratejisi sadece Batı'nın küresel hegemonyasını kırmayı değil, aynı zamanda çok kutuplu bir dünya inşa etme hedefinin bir parçası olarak Batı'nın sunduğu

anlatılara alternatif gerçeklikler sunmayı da amaçlamaktadır. Bu strateji, Batı'nın değerlerine karşı farklı bakış açıları ve alternatif dünya görüşlerini öne çıkararak kısa vadede bazı başarılar sağlamış olsa da Batı'nın güçlü medya ağları ve dezenformasyon karşıtı tedbirleri nedeniyle uzun vadede sınırlamalarla karşı karşıyadır.

Kültürel Araçlar ve Kurumlar ile Yumuşak Güç İnşası

Çok kutuplu bir dünya düzeni inşa etme arayışındaki Rusya, yumuşak gücünü düşünce kuruluşları, kalkınma fonları, eğitim ve kültürel faaliyetler gibi araçlarla desteklemektedir. Rossotrudniçestvo, Russkiy Mir, Gorçakov Fund ve Rus Ortodoks Kilisesi; eski Sovyet coğrafyası ve Küresel Güney'de ideolojik ve kültürel nüfuzunu artırmak için kullanılan temel yapılardır. Bu kurumlar, Batı'nın değer sistemine alternatif bir algı oluşturmayı ve küresel düzeyde Rusya'nın etkisini güçlendirmeyi hedeflemektedir.

Rossotrudniçestvo, Rusya'nın yurt dışındaki insani yardım ve kültürel iş birliği faaliyetlerini yöneten bir kuruluştur. Bu kurum, Moskova'nın kültürel ve sosyal alanlardaki etkisini artırmak amacıyla Rus dili ve kültürünü yaymak, burs programları düzenlemek ve çeşitli kültürel etkinlikler organize etmek gibi faaliyetler yürütmektedir.⁸⁶ Russkiy Mir (Rus Dünyası Vakfı) ise küresel çapta Rus dili ve kültürünün yayılmasını teşvik eden bir diğer önemli yapıdır. Özellikle eski Sovyet cumhuriyetlerinde ve Doğu Avrupa'da Rusya'nın kültürel etkisini yeniden tesis etmek için çeşitli dil eğitimi vermekte ve kültürel projeler yürütmektedir.⁸⁷ Rusya mezkûr kurumlar vasıtasıyla geniş bir coğrafyada nüfuzunu artırmayı ve Batı'nın sunduğu kültürel değerler yerine Rus kimliğini yeniden canlandırmayı hedeflemektedir.

Rusya'nın yumuşak güç stratejisinin bir diğer önemli bileşeni olan Gorçakov Fund, Moskova'nın uluslararası arenadaki imajını güçlendirmek amacıyla çeşitli düşünce kuruluşlarıyla birlikte araştırma projelerine fon sağlamaktadır. Bu fon Rusya'nın, dünya genelinde kendini entelektüel bir merkez ve alternatif dünya düzeni öneren bir aktör olarak konumlandırmasına yönelik çalışmalara kaynak aktarır. Gorçakov Fund özellikle Afrika, Asya ve Latin Amerika'daki akademik ve politik çevrelerde Rusya'nın bakış açısını destekleyen çalışmalar ve konferanslar düzenleyerek Batı'nın sunduğu anlatılara karşı Rusya'nın alternatif görüşlerini yaymaktadır.⁸⁸ Gorçakov Fund'ın yaptırımlar çerçevesinde AB'deki etkinliği yasaklanmış olup hedef faaliyet alanına yönelik erişiminden mahrum kalmıştır.⁸⁹

Rusya'nın yumuşak güç stratejisinde kilit bir rol oynayan unsurlardan bir diğeri ise Rus Ortodoks Kilisesidir. Kilise, Moskova'nın kültürel ve ideolojik etkinliğini pekiştiren bir araç olarak hareket etmekte ve Rusya'nın uluslararası politikalarını destekleyen bir yapı olarak Kremlin ile yakın iş birliği içinde çalışmaktadır. Ortodoks Kilisesi özellikle Doğu Avrupa, Balkanlar ve Ortodoks Hristiyanlığının güçlü olduğu bölgelerde, Rusya'nın manevi liderliğini öne çıkararak Batı'nın laik değerlerine karşı bir alternatif sunar; Rusya'nın geleneksel değerlerini, aileyi, dinî ve kültürel köklerini Batı'nın modern ve seküler değerlerine karşı bir savunma hattı olarak gösterir. Bu da Rusya'nın yumuşak güç stratejisinin bir parçası olarak Batı'nın sunduğu değerleri sorgulayan bir anlatıyı güçlendirmektedir.

Rusya'nın bu yumuşak güç unsurlarını kullanma çabalarının da sınırları bulunmaktadır. Rossotrudniçestvo, Russkiy Mir ve Gorçakov Fund gibi kuruluşlar özellikle Batı'da giderek daha fazla engelle karşılaşmakta olup bu kurumların faaliyetleri birçok ülkede ya şüpheyle karşılanmakta ya da yaptırımlarla yüzleşmektedir. Batı'nın Rusya'ya karşı artan yaptırımları ve bu kurumların faaliyetlerini sınırlandırma çabaları, Moskova'nın küresel yumuşak güç projelerini zayıflatmaktadır.⁹⁰ Rus Ortodoks Kilisesi ise Rusya'nın manevi liderliğini güçlendirmeye yönelik önemli bir rol oynamasına rağmen seküler ve çok dinli toplumlarda etkisi sınırlı kalmaktadır. Özellikle Batı toplumlarında ve Batı'nın etkili olduğu bölgelerde Ortodoks Kilisesinin sunduğu değerler sınırlı bir kabul görmektedir. Ayrıca Kilise ile Kremlin arasındaki yakın iş birliği, Kilisenin bağımsızlığını sorgulayan eleştirileri artırarak uluslararası arenadaki etkinliğini zayıflatmaktadır.

Görsel 3: Rus Ortodoks Kilisesi Patriği ve Putin⁹¹

SONUÇ

Rusya'nın sosyokültürel düzlemdeki stratejisi, SSCB'den devraldığı tarihsel, dilsel ve kültürel mirası kullanarak çok kutuplu bir dünya düzenindeki konumunu güçlendirme ve Batı hegemonyasına alternatif bir nüfuz alanı yaratma hedefine hizmet etmektedir. Özellikle Rus dili ve kültürünün sağladığı avantajları, devlet destekli medya kuruluşlarının küresel erişimini ve eğitim diplomasisinin oluşturduğu uzun vadeli ilişkileri stratejik araçlar olarak kullanan Moskova, kısa vadede etkin bir nüfuz ağı oluşturmuştur. Ancak Batı'nın uyguladığı erişim kısıtlamaları, dezenformasyon suçlamaları ve bu kurumların bağımsızlığına dair sorgulamalar, söz konusu stratejinin sürdürülebilirliğini ve küresel meşruiyetini uzun vadede zayıflatmaktadır. Dolayısıyla Rusya'nın sosyokültürel stratejisinin başarısı, küresel düzeyde alternatif bir anlatı sunma yeteneğinin yanı sıra, bu anlatının hedef toplumlar tarafından ne ölçüde kabul göreceğine bağlı olacaktır. ABD'de Trump'ın 2024 seçimlerini kazanması ve Avrupa'da Rusya'ya yakın aşırı sağ partilerin ve politikacıların güç kazanması, mevcut eğilimlerin sürmesi hâlinde Rusya'nın uluslararası alanda daha etkili bir konuma gelme potansiyelini artırmaktadır. Bu gelişmeler, Moskova'nın Batı içindeki ayrışmalardan faydalanarak küresel ölçekte sesini daha güçlü duyurabileceği bir dönemi beraberinde getirebilir.

Şekil 3: Sosyokültürel Düzlem

BÖLÜM 4

RUSYA'NIN ULUSLARARASI SİSTEMDEKİ STRATEJİK HAMLELERİ VE TÜRKİYE

Rusya'nın Ukrayna savaşıyla uluslararası sistemde üstlendiği revizyonist rol ve Batı ile yaşadığı gerilim, küresel dengeleri yeniden şekillendirmektedir. Türkiye, Batı ittifakındaki yerini korurken Rusya ile enerji, ticaret ve güvenlik alanlarında iş birliğini sürdürebilen az sayıdaki ülkelerden biri olmuştur. Bu durum, Türkiye'ye hem bölgesel hem de küresel düzeyde stratejik manevra alanları kazandırmıştır.

Rusya'nın Ukrayna savaşı sonrası karşılaştığı askerî ve ekonomik sınamalar, Türkiye'nin Karadeniz, Orta Doğu, Kafkasya ve Orta Asya'daki etkinliğini artırma fırsatı yaratmıştır. Enerji alanında Rusya'dan Avrupa'ya gaz akışının kesintiye uğraması, Türkiye'yi enerji transit merkezi olma hedefinde öne çıkarırken Çin'den Batı'ya uzanan ticaret yollarında Rusya'nın karşı karşıya kaldığı kısıtlamalar, Orta Koridor'un önemini artırmıştır. Türkiye'nin Rusya ile devam eden diyalogu, Ankara'nın bölgesel güvenlik mekanizmalarında daha etkin bir aktör olarak konumlanmasını sağlarken arabuluculuk girişimleri, Türkiye'nin uluslararası prestijini güçlendirmiştir.

Trump yönetiminin işbaşına gelmesiyle küresel düzeyde artan belirsizlikler, Türkiye'nin yakın coğrafyasında yeni dinamikleri beraberinde getirmektedir. Orta Doğu, Kafkasya ve Karadeniz'de Rusya'nın doğrudan veya dolaylı müdahil olabileceği gelişmeler Türkiye için dikkatle yönetilmesi gereken bir süreç doğururken Trump yönetiminin NATO ve diğer ittifak sistemlerini sorgulaması, Avrupa'nın ekonomik ve stratejik geleceğine dair yeni tartışmalar yaratmaktadır. Bu değişkenler, Türkiye'nin dış politikasında çok boyutlu bir denge stratejisinin önemini daha da artırmaktadır.

Türkiye İçin Fırsatlar

Rusya'nın Batı karşıtı çok kutuplu düzeni güçlendirme stratejisi ve Ukrayna savaşı sonrasında yaşadığı askerî ve ekonomik zayıflama, Türkiye için hem yakın çevresinde hem de küresel ölçekte stratejik fırsatlar doğurmaktadır. Türkiye, bu dönüşüm sürecinde bölgesel istikrarın korunmasında ve küresel güç dengelerinin şekillenmesinde etkin bir rol üstlenerek stratejik özerkliğini pekiştirme ve uluslararası konumunu güçlendirme imkânına sahiptir.

Rusya'nın Karadeniz'deki askerî kapasitesinin Ukrayna'daki savaş nedeniyle zayıflaması, Türkiye'nin Montrö Boğazlar Sözleşmesi çerçevesinde deniz trafiği ve güvenlik politikalarında daha etkili bir aktör hâline gelmesini sağlamıştır. Türkiye, Karadeniz'de enerji ve ticaret yollarının güvenliğini sağlayarak NATO ile iş birliğini derinleştirirken aynı zamanda bölgedeki enerji projelerinde merkezî bir konum edinmiştir. Rusya'nın Karadeniz Filosu'nun hareket kabiliyetindeki daralma, Türkiye'nin Karadeniz'in güvenlik mimarisinde belirleyici bir rol üstlenmesini kolaylaştırmış ve enerji koridorlarının güvenliğinde, Ankara'nın stratejik önemini artırmıştır.⁹² Türkiye'nin bu süreçte enerji arz güvenliğini güçlendirmek adına Karadeniz doğal gazı çıkarma projeleri gibi girişimlerde bulunması, bölgesel enerji dengelerini lehine çevirmiştir.

Rusya'nın Ukrayna savaşı nedeniyle Suriye'deki askerî gücünü sınırlaması; Türkiye'nin Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı ve Barış Pınarı gibi sınır ötesi operasyonlarını daha geniş kapsamlı ve etkin bir şekilde yürütmesine imkân tanımıştır. Rusya'nın bölgedeki sınırlı müdahalesi, Türkiye'ye PKK/YPG gibi tehditlere karşı daha kararlı adımlar atma ve Suriye'nin kuzeyinde güvenli bölge oluşturma fırsatı sunmuştur.⁹³ Rusya'nın Ukrayna'yı öncelenmesi Baas rejiminin çöküşünü hızlandırmış ve bölgeden Türkiye'ye yönelik

DÖNÜŞEN ÇOK KUTUPLU SİSTEMDE RUSYA'NIN STATÜ ARAYIŞI

terör ve göç gibi istikrarsızlaştırıcı dinamiklerin zayıflamasını sağlamıştır. Benzer şekilde Libya'da, Türkiye'nin UMH ile geliştirdiği askerî ve ekonomik iş birlikleri, Ankara'nın Doğu Akdeniz'deki enerji ve güvenlik politikalarını güçlendirmiştir. Türkiye'nin Libya'da sağladığı askerî destek, Doğu Akdeniz'de hidrokarbon kaynaklarının paylaşımı ve deniz yetki alanları gibi konularda stratejik avantajlar sağlamıştır.

Rusya'nın Batı ile artan gerilimi ve zayıflayan etkisi, Türkiye'nin Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) üzerinden bölgedeki iş birliklerini derinleştirmesine imkân tanımıştır. Orta Koridor projesi kapsamında Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi'ne alternatif olarak geliştirilen lojistik ağlar, Türkiye'nin Orta Asya ve Kafkasya'daki stratejik önemini artırmıştır. Azerbaycan-Türkmenistan doğal gaz iş birlikleri ve Bakü-Tiflis-Kars Demir Yolu gibi projeler, Türkiye'nin enerji ve ticaret hatlarını çeşitlendirmesine ve Orta Asya ile entegrasyonunu hızlandırmasına katkı sağlamıştır. Kafkasya'da ise Türkiye, Rusya'nın bölgesel etkisinin zayıflamasını, Azerbaycan ile olan stratejik iş birliklerini derinleştirerek değerlendirmiştir. II. Karabağ Savaşı'nda Azerbaycan'a sağlanan askerî destek, Güney Kafkasya'da Türkiye'nin nüfuzunu artırmış ve bölgedeki gücünü pekiştirmiştir. Bu süreç, Türkiye'nin lojistik hatlarda ve enerji taşımacılığında önemli transit ülke konumunu daha da güçlendirmiştir.

Enerji alanında Türkiye, Rusya'nın Avrupa enerji pazarındaki kayıplarını avantaja çevirmiştir. TürkAkım ve Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı (TANAP) projeleri, Türkiye'yi enerji geçiş yollarında merkez ülke konumuna taşımış ve Avrupa'nın enerji güvenliğinde vazgeçilmez bir aktör hâline getirmiştir. Türkiye'nin yenilenebilir enerji yatırımlarını artırması ve enerji kaynaklarını çeşitlendirme politikaları, enerji arz güvenliğinde daha bağımsız ve sürdürülebilir bir yapı kurmasını sağlamıştır. Bu süreç, Türkiye'nin enerji politikalarında hem Batı hem de Rusya ile dengeli bir iş birliği yürütmesine olanak tanımaktadır.

Harita 4: Türkiye Üzerinden Geçen Doğal Gaz ve Petrol Boru Hatları⁹⁴

Türkiye'nin Rusya ve Ukrayna arasındaki çatışmalarda üstlendiği arabuluculuk rolü ise uluslararası prestijine ciddi katkıda bulunmuştur. 22 Temmuz 2022 tarihinde imzalanan Karadeniz Tahıl Koridoru Anlaşması, Türkiye ve BM'nin girişimleriyle küresel gıda krizini hafifletmek amacıyla hayata geçirilmiş ve 32 milyon ton tahılın taşınmasını sağlamıştır.⁹⁵ Bu süreçte Türkiye'nin arabuluculuğu, uluslararası toplum tarafından takdir edilmiştir.⁹⁶ Ayrıca Türkiye'nin ilki 21 Eylül 2022 tarihinde 300 savaş esiri değişimi ile gerçekleştirilen; ikincisi ise 1 Ağustos 2024 tarihinde ABD, Almanya, Polonya, Rusya ve Belarus'tan 26 kişinin değişimiyle sonuçlanan, Millî İstihbarat Teşkilâtı (MİT) koordinasyonunda yürüttüğü esir takasları, II. Dünya Savaşı'ndan bu yana gerçekleşen en kapsamlı esir değişimi olarak tarihe geçmiştir.⁹⁷ Türkiye, bu çerçevede kriz çözümünde güvenilir bir aktör olduğunu bir kez daha göstermiştir. Bu diplomatik başarılar, Türkiye'nin Batı ve Rusya arasında dengeleyici rolünü güçlendirmiştir.

Sonuç olarak Rusya'nın zayıflayan küresel etkisi ve Batı karşıtı çok kutuplu düzen arayışı, Türkiye'ye enerji, savunma, ekonomi ve diplomasi alanlarında önemli fırsatlar sunmaktadır. Türkiye, bu fırsatları stratejik hedefleri doğrultusunda etkin bir şekilde değerlendirdiği takdirde, küresel güç dengelerinde bağımsız ve etkili bir aktör olarak konumunu güçlendirecektir.

Türkiye İçin Riskler

Rusya'nın Batı ile artan güç mücadelesi ve statü arayışı, uluslararası sistemde derin kırılmalara yol açarken Türkiye için dikkatle yönetilmesi gereken çok boyutlu riskleri de beraberinde getirmektedir. Son yıllarda giderek artan seviyede stratejik otonomi odaklı bir dış politika izleyen Türkiye'nin hem NATO üyesi olarak Batı ile yakın ilişkileri hem de Rusya ile geliştirdiği ekonomik, enerji ve stratejik iş birlikleri, Ankara'yı karmaşık ve hassas bir denge politikasına yönlendirmektedir. Rusya'nın Batı ile giriştiği bu mücadele, Türkiye'nin enerji güvenliğinden bölgesel nüfuzuna ve küresel ittifak ilişkilerine kadar geniş bir yelpazede önemli etkiler yaratmaktadır.

Türkiye'nin enerji güvenliği, Rusya ile olan ilişkilerinin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. TürkAkım gibi projeler, Türkiye'nin enerji arz güvenliğini güçlendirmektedir. Ancak Batı'nın Rusya'ya yönelik kapsamlı yaptırımları ve enerji alanındaki kısıtlamaları, Türkiye'nin enerji tedarik zincirinde belirsizlikler de yaratmaktadır. Rusya'nın Avrupa enerji pazarındaki etkisini kaybetmesi, Türkiye'yi alternatif bir enerji güzergâhı hâline getirirse de bu durum Türkiye'yi Batı-Rusya enerji rekabetinde daha riskli bir konuma taşımaktadır. Türkiye, bu süreçte Batı ile temaslarını sürdürmekte ve konumuyla ihtiyaçları doğrultusunda Rusya ile enerji alanındaki iş birliğini devam ettirdiğini muhataplarına açıkça ifade etmektedir. Bu yaklaşım, Türkiye'nin yaptırımlar altındaki Rusya'dan doğal gaz tedarikini sürdürebilmesi ve bu doğrultuda ödeme yapabilmesi açısından hayati önem taşımaktadır.⁹⁸

Bölgesel güvenlik ve siyasi dengeler açısından da Rusya'nın tutumundan ve hedeflerinden kaynaklanan riskler devam etmektedir. Türkiye ve Rusya; Suriye, Libya ve Güney Kafkasya gibi bölgelerde zaman zaman iş birliği yapsa da çıkar farklılıkları nedeniyle bu alanlarda gerilimler yaşanmaktadır. Suriye'de Baas rejiminin sona ermesine rağmen Rusya, bölgedeki güçlü ve etkin aktörlerden biri olmaya devam etmektedir. Bu durum, Türkiye'nin Suriye'nin yeniden inşası ve siyasi geçiş sürecinde

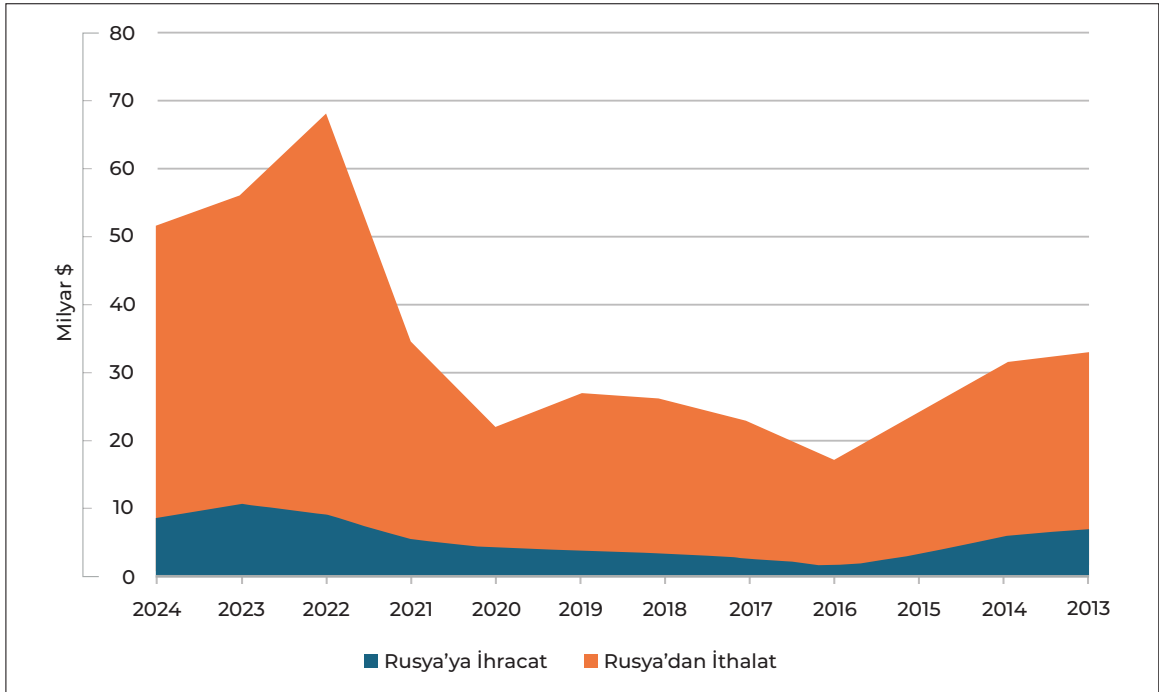
Rusya ile irtibatını yeniden kodlamasını gerektirecek hassas bir dengeyi gerektirmektedir.⁹⁹ Libya'da Türkiye'nin UMH'ye verdiği destek, Rusya'nın Hafter güçlerine sağladığı destekle doğrudan çelişmektedir. Bu kapsamda Rusya'nın Suriye'deki güçlerini Libya'ya kaydırması, Türkiye ile Rusya arasında yönetilmesi gereken yeni süreçlere gebedir.¹⁰⁰ Güney Kafkasya'da ise Türkiye'nin Azerbaycan'a verdiği güçlü destek, Rusya'nın Ermenistan ile olan geleneksel ittifakıyla örtüşmemektedir. Aralık ayında bir Azerbaycan uçağının Rus hava sahasında savunma sistemleri tarafından düşürülmesi, bu bölgede de tansiyonun düşmeyeceğini göstermektedir.¹⁰¹ Bu tür çıkar çatışmaları, Türkiye ve Rusya arasındaki güven ilişkisinde kırılma yaratmaya devam etmektedir. Ancak Türkiye, bu karmaşık jeopolitik ortamda Rusya ile iletişimini ve iş birliğini sürdürerek bölgesel istikrarı korumaya önem vermektedir.

Batı ile Rusya arasındaki ilişkilerde yaşanan hareketlilik, Türkiye'nin dış politikasında hassas bir dengeyi zorunlu kılmaktadır. Türkiye, NATO üyeliğinden kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirirken jeopolitik konumu ve ulusal çıkarları doğrultusunda Rusya ile stratejik, ekonomik ve enerji iş birliklerini dikkatle yürütmektedir. Bu çok yönlü politika, Türkiye'nin bölgesel istikrar ve küresel dengelere katkısını artırmaktadır. Ancak savunma, enerji ve ekonomi alanlarında karşılaşılan zorluklar bu dengeyi daha karmaşık hâle getirmektedir. Türkiye'nin Rusya'dan tedarik ettiği S-400 hava savunma sistemi, TürkAkım ve Akkuyu Nükleer Santrali gibi projeler Türkiye'nin bölgesel ve küresel düzeyde dengeli bir dış politika yürütme çabasını şekillendirirken zaman zaman Batı ile Türkiye arasında görüş ayrılıklarına da yol açabilmektedir.¹⁰² Batı ile yaşanan bu denge arayışının benzeri, Rusya ile ilişkilerde de kendini göstermektedir. Rusya, Türkiye'nin Ukrayna'ya silah satışları yoluyla Batı ile ortak hareket ettiğini kaydetmektedir. Bu durum, Ankara-Moskova ilişkilerinde zaman zaman gerginlik yaratmıştır.¹⁰³ Türkiye, Batı'nın ve Rusya'nın bu endişelerini diplomatik diyalogla yönetmeye çalışmakta ve kararlarının ittifak yükümlülükleriyle çelişmediğini muhataplarına her fırsatta ifade etmektedir. Bu girişimler, Batı ve Rusya tarafında karşılık bulmaktadır.¹⁰⁴ Bunun yanı sıra Türkiye'nin pozisyonu arabuluculuk, tahıl koridoru ve esir takası gibi hem Batı'nın hem de Rusya'nın dâhil olduğu süreçleri doğurabilmiştir. Türkiye, Batı ve Rusya ile aynı anda iş birliği yürütebilen az sayıdaki aktörlerden biri olarak dengeli ve çok yönlü bir dış politika izlemektedir. Enerji, güvenlik ve ticaret alanlarında her iki tarafla geliştirdiği ilişkiler, Türkiye'ye önemli bir manevra alanı sunarken aynı zamanda küresel düzeydeki değişimlere uyum sağlama kapasitesini de artırmaktadır. Ancak Batı ile Rusya arasındaki gerilimin derinleşmesi, bu dengeyi sürdürmeyi giderek daha karmaşık hâle getirebilir.

Türkiye ile Rusya arasındaki ticaret, ikili ilişkilerin en önemli boyutlarından biri olup her iki ülkeye de ekonomik fayda sağlamaktadır. Türkiye, Rusya'dan petrol ve doğal gaz ithal ederken tarım ürünleri, sanayi mamulleri, tekstil ve inşaat malzemeleri ihraç etmektedir. Ancak enerji ithalatı nedeniyle Türkiye'nin ticaret açığı sürmektedir. Ticaret, zaman zaman siyasi bir enstrüman olarak da kullanılabilir. 2015 yılında yaşanan uçak krizi sonrasında Rusya'nın Türkiye'ye yönelik ekonomik tedbirleri, ticaretin ikili ilişkilerde nasıl bir araç hâline gelebileceğini göstermiştir. İlerleyen süreçte ilişkilerin normalleşmesiyle ticari iş birliği yeniden ivme kazanmıştır. Rusya-Ukrayna Savaşı,

Türkiye ile Rusya arasındaki ticari ilişkileri daha hassas bir zemine taşımıştır. Batı'nın Rusya'ya yönelik yaptırımları, Türkiye'nin ekonomik ilişkilerinde denge gözetmesini gerektiren bir durum oluşturmuştur. Rusya açısından Türkiye, alternatif ticaret ve finans kanalları için önemli bir ortak olurken Türkiye için de Rusya, ekonomik iş birliklerini geliştirme fırsatları sunmakla birlikte uluslararası yaptırımlar bağlamında dikkatle yönetilmesi gereken bir süreç yaratmıştır.

Grafik 4: Rusya ile Türkiye Arasındaki Ticaretin İthalat İhracat Dengesi¹⁰⁵

Türkiye'nin Rusya ile Batı arasındaki artan rekabet ortamında izlediği çok yönlü ve dengeli dış politika hem fırsatlar hem de riskler barındırmaktadır. Enerji, savunma ve ekonomi alanlarında Rusya ile geliştirilen iş birlikleri Türkiye'nin stratejik çıkarlarını desteklerken Batı'dan gelen yaptırım baskıları, güvenlik endişeleri ve Batı ile Rusya arasındaki gerilimin derinleşmesi, bu dengeyi sürdürmeyi giderek daha zor bir hâle getirmektedir. Bu süreçte Türkiye'nin dış politikasında dikkatli, öngörülü ve esnek adımlarının devamlılığı büyük önem taşımaktadır.

SONUÇ

SONUÇ

Uluslararası sistem, tek kutuplu yapıdan uzaklaşarak çok kutuplu bir görünüme evrilmektedir. BRICS ve AEB gibi platformlar, Çin ve Hindistan gibi yükselen güçlerin liderliğinde ABD'nin küresel hegemonyasına alternatif oluştururken Rusya da Ukrayna savaşı sonrasında Batı merkezli düzene karşı direnç geliştirme çabalarını hızlandırmıştır. Bu süreçte Moskova; enerji ticareti, askerî iş birlikleri ve kültürel etki araçlarını kullanarak Asya ve Küresel Güney'de nüfuzunu artırmış özellikle Çin ve Hindistan ile ekonomik ilişkilerini derinleştirmiştir. Trump'ın yeniden başkanlık koltuğuna oturmasıyla birlikte ABD'nin küresel stratejisinde yaşanan değişimler -Çin'e yönelik sertleşen politikalar, Rusya ile ilişkilerde muhtemel bir yumuşama ve müttefiklere yönelik desteğin sorgulanması- bu sürece yeni bir dinamik kazandırmıştır. Bu gelişmeler hem ABD'nin küresel etkisinin yeniden tanımlanmasına hem de Rusya'nın çok kutuplu dünya düzeni inşasında manevra alanlarını değerlendirmesine zemin hazırlamaktadır.

Suudi Arabistan'da gerçekleşen ABD-Rusya görüşmeleri, savaşın sonlanmasına yönelik müzakere alanının genişleyebileceğine işaret etmektedir. Rusya, Batı'ya karşı denge sağlamak için nükleer caydırıcılık, hibrit savaş ve enerji politikalarını stratejik araçlar olarak kullanmaktadır. Rusya, NATO sınırlarında askerî caydırıcılığını güçlendirirken hibrit savaş unsurlarıyla Batı'nın ekonomik ve siyasi üstünlüğüne karşı düşük maliyetli ve esnek mücadele yöntemleri benimsemiştir. Ancak bu stratejiler, uluslararası endişeleri artırmakta ve operasyonel kontrol zorlukları yaratmaktadır. Enerji alanında Avrupa'nın Rus gazına bağımlılığını azaltması, Moskova'yı Asya pazarlarına yönelmeye zorlamıştır. Ancak düşük kârlılık ve Çin'e artan bağımlılık ekonomik esnekliğini sınırlamaktadır. ABD'nin yeni stratejik hamlelerinin Rusya'nın hareket alanını nasıl etkileyeceği belirsizliğini korumaktadır.

Rusya, çok kutuplu bir dünya düzeni inşa etme hedefi doğrultusunda enerji, askerî güç ve medya stratejilerini etkin bir şekilde kullanmaktadır. RT ve Sputnik gibi medya araçlarıyla Batı'nın küresel anlatılarına alternatif sunmayı amaçlarken dezenformasyon kampanyaları, Batı'da erişim kısıtlamaları ve güvenilirlik sorunlarıyla karşılaşmaktadır. Bu süreçte Türkiye, bölgesel nüfuzunu artırarak başarılı arabuluculuk çabalarıyla öne çıkan bir aktör hâline gelmiştir. Rusya'nın Batı'ya karşı alternatif bir güç merkezi oluşturma stratejisi kısa vadede belirli kazanımlar sağlasa da uzun vadede ekonomik bağımlılıklar ve stratejik kısıtlamalar nedeniyle sürdürülebilirliği belirsizdir. Moskova'nın çok kutuplu düzen hedefini gerçekleştirebilmesi için daha dengeli ve uyarlanabilir stratejiler geliştirmesi gerekmektedir.

Trump'ın 2025 yılında ABD başkanı olarak yeniden göreve gelmesi, Rusya'nın uluslararası statü arayışı açısından yeni fırsatlar ve zorluklar ortaya koymaktadır. Trump'ın geleneksel müttefiklik ilişkilerine mesafeli yaklaşımı ve NATO'ya yönelik eleştirileri, Rusya'nın Batı içinde ayrışmaları derinleştirerek küresel sistemde daha etkin bir aktör olarak konumlanma stratejisini güçlendirebilir. Ancak Trump'ın dış politikada öngörülemez tutumu ve ABD'nin küresel nüfuzunu ekonomik araçlarla yeniden şekillendirme çabası, Rusya'nın beklentilerini sınırlandırabilir. Bu bağlamda Türkiye, Trump'ın başkanlığı süresince Batı ve Rusya arasındaki güç dengesinde stratejik manevra alanlarını artırma fırsatı bulabilir. Aynı zamanda Türkiye, NATO içindeki tartışmalara rağmen bölgesel liderliğini pekiştirme ve Rusya ile iş birliğini dikkatle yönetme gerekliliğiyle karşı karşıya kalacaktır.

Sonuç olarak Rusya'nın Batı'nın hegemonyasına karşı geliştirdiği çok boyutlu strateji kısa vadede belirli başarılar elde etse de uzun vadede sürdürülebilirliği çeşitli zorluklarla sınırlandırılmaktadır. Enerji, askerî güç ve kültürel etki alanlarında ortaya konulan stratejiler Batı'ya alternatif bir güç merkezi oluşturma hedefi doğrultusunda bir denge kurmaya çalışsa da Çin'e artan ekonomik bağımlılık ve düşük kâr marjları gibi sınırlayıcı unsurlar nedeniyle bu stratejilerin başarı kapasitesi tartışmalıdır. Moskova, enerji ticaretini ve medya etkisini Asya ve diğer gelişmekte olan bölgelere kaydırsa da küresel düzlemde Batı'nın ekonomik gücünü ve medya hegemonyasını dengeleme potansiyeli sınırlıdır. Bu bağlamda Rusya çok kutuplu bir dünya düzeni oluşturma arayışında ilerleme sağlasa bile bu hedefe ulaşabilmesi için daha dengeli ve sürdürülebilir stratejiler geliştirmeye ihtiyaç duymaktadır. Türkiye'nin Rusya ile Batı arasındaki rekabet ortamında izlediği dengeli dış politika hem fırsatlar hem de riskler barındırmaktadır. Enerji, savunma ve ekonomi alanlarındaki iş birlikleri, stratejik çıkarları desteklerken Batı'nın yaptırım baskıları ve güvenlik endişeleri süreci karmaşıklştırmaktadır. Ukrayna'ya desteği nedeniyle Rusya'nın Türkiye'ye yönelik eleştirileri, denge politikasını daha hassas hâle getirmektedir. Gerilimin derinleştiği bu ortamda, Türkiye'nin öngörülü ve esnek adımları kritik önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA VE NOTLAR

KAYNAKÇA VE NOTLAR

- ¹ Bu konu literatürde özellikle güç geçişi teorisi bağlamında incelenmektedir. Daha fazla bilgi için bk. Barry R. Posen, "From Unipolarity to Multipolarity: Transition in Sight?" In *International Relations Theory and the Consequences of Unipolarity*, Ed. G. John Ikenberry, Michael Mastanduno, and William C. Wohlforth (Cambridge: Cambridge University Press, 2011), 317–341; Haans J. Freddy and V. Bijukumar, "Power Transitions in World Politics: A Theoretical Analysis," in *Power Transitions and Global Governance*, (Cham: Springer, 2024), 25–35; Carsten Rauch, "Realism and Power Transition Theory: Different Branches of the Power Tree," *E-International Relations*, 3 Şubat 2018.
- ² Bu konu literatürde özellikle Çin ve Rusya'nın uluslararası sistemdeki dönüşümde oynadığı roller bağlamında ele alınmaktadır. Daha fazla bilgi için bk. Graham Allison, *Destined for War: Can America and China Escape Thucydides's Trap?* (New York: Houghton Mifflin Harcourt, 2017); John J. Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, Updated Ed. (New York: W.W. Norton & Company, 2014); Suisheng Jao, "A New Model of Great Power Relations? China-US Strategic Rivalry and Balance of Power in the Asia-Pacific," *Journal of Contemporary China* 24, no. 93 (2015): 377–97; Martin Jacques, *When China Rules the World: The End of the Western World and the Birth of a New Global Order* (London: Penguin Books, 2012).
- ³ Orta büyüklükteki güçlerin ve bölgesel güçlerin rolü de literatürde işlenmiştir. Türkiye'nin rolü için bk. Ziya Öniş ve Mustafa Kutlay, "Rising Powers in a Changing Global Order: The Political Economy of Turkey in the Age of BRICS," *Third World Quarterly* 38, no. 4 (2017): 1409-1426. Hindistan'ın yükselen bir orta güç olarak ekonomik ve politik stratejileri için bk. Charalampos Efstathopoulos, *Reinterpreting India's rise through the middle power prism*. *Asian Journal of Political Science*, Vol.19 (2011): 74-95. Güney Afrika için bk. Chris Alden ve Chris Alden and Maxi Schoeman, "South Africa in the Company of Giants: The Search for Leadership in a Transforming Global Order," *International Affairs* 89, no. 1 (2013): 111-29.
- ⁴ SSCB'nin dağılmasının ardından Rusya 6 adet dış politika konsepti yayımlamıştır (1993, 2000, 2008, 2013, 2016 ve 2023). 1990'ların ortasından itibaren yükselmeye başlayan çok kutuplu düzen çağrıları, 2000 konseptinden itibaren yayımlanan tüm dış politika konseptlerinde kendisine yer bulmuştur. Son metin için bk. MFA Russia, "The Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation." 31 Mart 2023. Erişim Adresi: https://mid.ru/en/foreign_policy/fundamental_documents/1860586/ [Erişim Tarihi: 11 Ekim 2024].
- ⁵ Rusya'nın Kuzey Kore ile ilişkileri için bk. Edward Howell, "North Korea and Russia's Dangerous Partnership." *Chatham House*, 4 Aralık 2024. Erişim Adresi: <https://www.chathamhouse.org/2024/12/north-korea-and-russias-dangerous-partnership/threat-regional-and-global-stability> [Erişim Tarihi: 21 Aralık 2024]. İran ile ilişkiler için bk. Nikolay Kojanov, *Russia and Iran: A Strategic Partnership in a Changing World* (London: Palgrave Macmillan, 2022). Çin ile ilişkiler için bk. Bobo Lo, "A Wary Embrace: What the China-Russia Relationship Means for the World," *Lowy Institute*, 3 Nisan 2017. Erişim Adresi: <https://www.lowyinstitute.org/publications/wary-embrace> [Erişim Tarihi: 31 Aralık 2024]. Batı'ya alternatif platformlar için bk. Alexander Cooley, *Exit from Hegemony: The Unraveling of the American Global Order* (Oxford: Oxford University Press, 2020).
- ⁶ Gonca Oğuz Gök, "BRICS in the Changing World Order: Widening and Deepening Already?" Stratejik Araştırmalar Merkezi, 28 Haziran 2024. Erişim Adresi: <https://sam.gov.tr/snapshots/brics-in-the-changing-world-order-widening-and-deepening-already> [Erişim Tarihi: 11 Ekim 2024].

- ⁷ Peter Dickinson, "Putin Is on an Historic Mission and Will Not Stop Until He Is Finally Defeated," *Atlantic Council*, 5 Mart 2024. Erişim Adresi: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/putin-is-on-an-historic-mission-and-will-not-stop-until-he-is-finally-defeated/> Michael McFaul, "Putin, Putinism, and the Domestic Determinants of Russian Foreign Policy," *International Security* 45, no. 2 (2020): 95–139; Mark N. Katz, *Asia Policy* 14, no. 2 (Nisan 2019): 90–92.
- ⁸ Vadim Kononenko, "From Yugoslavia to Iraq: Russia's Foreign Policy and the Effects of Multipolarity," *Finnish Institute for International Affairs*, Haziran 2003. Erişim Adresi: <https://ciaotest.cc.columbia.edu/wps/fiia/0001265/index.html> [Erişim Tarihi: 31 Aralık 2024].
- ⁹ Alexander Korolev, "Demystifying the Enemy: Putin's Geopolitical Calculus and the War in Ukraine," *Georgetown Journal of International Affairs*, 28 Ağustos 2024. Erişim Adresi: <https://gija.georgetown.edu/2024/08/28/demystifying-the-enemy-putins-geopolitical-calculus-and-the-war-in-ukraine/> Kimberly Marten, "NATO Enlargement: Evaluating Its Consequences in Russia." in *Evaluating NATO Enlargement*, ed. James Goldgeier and Joshua R. Itzkowitz Shiffrin (Cham: Palgrave Macmillan, 2023); Sumantra Maitra, "NATO Enlargement, Russia, and Balance of Threat," *Canadian Military Journal*, Department of Defence, Canada, 2021.
- ¹⁰ Moritz Pieper, "'Rising Power' Status and the Evolution of International Order: Conceptualizing Russia's Syria Policies," *Europe-Asia Studies* 71, no. 3 (2019): 380; Maria Raquel Freire and Regina Heller, "Russia's Power Politics in Ukraine and Syria: Status-Seeking between Identity, Opportunity, and Costs," *Europe-Asia Studies* 70, no. 8 (2018): 1180; Muhammet Koçak, "Deciphering Russia's Geopolitical Playbook: Status-Seeking Motivations Through Intervention to Syria," *PERCEPTIONS* 28, no. 2 (Autumn-Winter 2023): 137-154.
- ¹¹ Eurostat, "EU trade with Russia - Latest Developments" Kasım 2024. Erişim Adresi: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_trade_with_Russia_-_latest_developments&oldid=657062#:~:text=EU%20imports%20of%20natural%20gas%20in%20gaseous%20state&text=In%20the%20following%20quarters%20both,2024%20\(see%20Figure%2016\)](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_trade_with_Russia_-_latest_developments&oldid=657062#:~:text=EU%20imports%20of%20natural%20gas%20in%20gaseous%20state&text=In%20the%20following%20quarters%20both,2024%20(see%20Figure%2016)) [Erişim Tarihi: 31 Aralık 2024].
- ¹² Yumuşak güç stratejileri için genel çerçeve hakkında bk. Joseph Nye, *Soft Power: The Means to Success in World Politics* (New York: PublicAffairs, 2004). Eski Sovyet coğrafyasındaki medya ve yumuşak güç faaliyetleri için bk. Marlene Laruelle, *Is Russia Fascist? Unraveling Propaganda East and West* (Ithaca: Cornell University Press, 2021). Batı'daki medya ve propaganda faaliyetleri için bk. Peter Pomerantsev, *Nothing Is True and Everything Is Possible: The Surreal Heart of the New Russia* (New York: PublicAffairs, 2014). Rusya'nın medya ve bilgi savaşı araçları için bk. Keir Giles, *Handbook of Russian Information Warfare* (Rome: NATO Defense College, 2016).
- ¹³ Statista, "Largest armies in the world ranked by active military personnel as of January 2024," Ocak 2024. Erişim Adresi: <https://statista.com/statistics/264443/the-worlds-largest-armies-based-on-active-force-level/> [Erişim Tarihi: 10 Ocak 2025].
- ¹⁴ Global Firepower Index, "2025 Russia Military Strength Armed forces memorabilia" Erişim Adresi: https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.php?country_id=russia [Erişim Tarihi: 15 Ocak 2025].
- ¹⁵ Gosudastvennaya Duma, "V Rossii uveličivayetsya prizivnoy vozrast." 25 Temmuz 2023. Erişim Adresi: <http://duma.gov.ru/news/57632/> [Erişim Tarihi: 10 Ocak 2025].

- ¹⁶ Statista, "Armed Forces of Russia - statistics & facts." Erişim Adresi: <https://www.statista.com/topics/9957/armed-forces-of-russia/#topicOverview> [Erişim Tarihi: 12 Ekim 2024].
- ¹⁷ 1tv.ru "Putin: armiya RF stanovitsya odnoy iz samih boyesposobnih, «pobeda budet za nami»" 18 Ekim 2024. Erişim Adresi: https://www.1tv.ru/news/2024-10-18/489830-putin_armiya_rf_stanovitsya_odnoy_iz_samyh_boesposobnyh_pobeda_budet_za_nami [Erişim Tarihi: 12 Aralık 2024].
- ¹⁸ Peter Dickinson, "Putin doesn't have enough troops to defeat Ukraine and defend Russia." 10 Ekim 2024. Erişim Adresi: <https://atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/putin-doesnt-have-enough-troops-to-defeat-ukraine-and-defend-russia/> [Erişim Tarihi: 7 Kasım 2024].
- ¹⁹ Congressional Research Service, "Russia's Nuclear Weapons," Erişim Adresi: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF12672> [Erişim Tarihi: 30 Ocak 2025].
- ²⁰ Kelsey Davenport, "Nuclear Weapons: Who Has What at a Glance." Arms Control Association, Temmuz 2024. Erişim Adresi: <https://www.armscontrol.org/factsheets/nuclear-weapons-who-has-what-glance> [Erişim Tarihi: 24 Aralık 2024].
- ²¹ Hibrit savaş kavramı ve Rusya'nın stratejisi için bk. Frank G. Hoffman, *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars* (Arlington: Potomac Institute for Policy Studies, 2007); Mark Galeotti, *The Weaponisation of Everything: A Field Guide to the New Way of War* (New Haven: Yale University Press, 2022); Michael Kofman ve Matthew Rojansky, "A Closer Look at Russia's 'Hybrid War,'" *Kennan Cable* no. 7 (2015): 1–8; Keir Giles, *Russia's 'New' Tools for Confronting the West: Continuity and Innovation in Moscow's Exercise of Power* (London: Chatham House, 2016).
- ²² Iliia Ponomarenko, "Kremlin's Mercenary Armies Kill in Both Syrian, Ukrainian Wars." *Kyiv Post*, 1 Haziran 2018. Erişim Adresi: <https://www.kyivpost.com/ukraine-politics/kremlins-mercenary-armies-kill-in-both-syrian-ukrainian-wars.html>. [Erişim Tarihi: 12 Ekim 2024].
- ²³ Wagner'in faaliyetleri ve işlevi için bk. Kimberly Marten, "Russia's Use of Semi-State Security Forces: The Case of the Wagner Group." *Post-Soviet Affairs* 35, no. 3 (2019): 181–204. Wagner'in uluslararası çatışmalardaki rolünü ve Kremlin için nasıl stratejik bir araç hâline geldiğinin detaylı bir analizi için bk. Candace Rondeaux, *Decoding the Wagner Group: Analyzing the Role of Private Military Contractors in Russian Foreign Policy* (Washington, DC: New America, 2019). Wagner'in Orta Afrika Cumhuriyeti ve diğer Afrika ülkelerindeki operasyonları için bk. Chris Miller ve Elizabeth Murray, *Russia's Wagner Group in Africa: Influence, Exploitation, and Conflict* (Washington, DC: Institute for the Study of War, 2021).
- ²⁴ Elliot Goat, "Where has the Wagner Group gone?" *The Week*, 20 Şubat 2024. Erişim Adresi: <https://theweek.com/defence/where-has-the-wagner-group-gone> [Erişim Tarihi: 15 Kasım 2024].
- ²⁵ Matt Murphy, "A year after mutiny, Kremlin controls Wagner remnants." BBC, 23 Haziran 2024. Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/news/articles/c4nn1p81q59o> [Erişim Tarihi: 10 Ekim 2024].
- ²⁶ Arzu Bunyad, "Rus Özel Askeri Şirketi Wagner'in Faaliyet Gösterdiği Ülkeler." *Suriye Gündemi*, 13 Aralık 2019. Erişim Adresi: <http://www.suriyegundemi.com/2019/12/13/rus-ozel-askeri-sirketi-wagnerin-faaliyet-gosterdigi-ulkeler> [Erişim Tarihi: 10 Ocak 2020].
- ²⁷ Peter Dickinson, "The 2008 Russo-Georgian War: Putin's Green Light" *Atlantic Council*, 27 Ağustos 2021. Erişim Adresi: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/the-2008-russo-georgian-war-putins-green-light/> [Erişim Tarihi: 20 Ocak 2025].

- ²⁸ Simone Rinaldi, "10 years of Russian Annexation of Crimea, Reflections on the Role of PMCs in Hybrid Warfare," *ICOCA*, 4 Temmuz 2024. Erişim Adresi: <https://blog.icoca.ch/10-years-of-russian-annexation-of-crimea-reflexions-on-the-role-of-pmcs-in-hybrid-warfare/> [Erişim Tarihi: 2 Ocak 2025].
- ²⁹ Dan Sabbagh, "Traditional, heavy warfare has returned to Europe with Ukraine conflict." *The Guardian*, 6 Mart 2023. Erişim Adresi: <https://www.theguardian.com/world/2023/mar/06/traditional-heavy-warfare-has-returned-to-europe-with-ukraine-conflict> [Erişim Tarihi: 31 Aralık 2024].
- ³⁰ Nicole Wolkov, Angelica Evans, Grace Mappes, Olivia Gibson and Frederick W. Kagan with Nate Trotter and William Runkel, "Russian Offensive Campaign Assessment," Institute For The Study Of War, 16 Mart 2025. Erişim Adresi: https://understandingwar.org/sites/default/files/2025-03-16-PDF-Russian%20Offensive%20Campaign%20Assessment_0.pdf [Erişim Tarihi: 18 Mart 2025].
- ³¹ Mark Galeotti, "The 'Gerasimov Doctrine' and Russian Non-Linear War," *In Moscow's Shadows* blog, 2014.
- ³² Hakan Ulu, "Doktrinden Pratiğe Rusya'nın Hibrit Savaşı: Ukrayna ve Suriye Örnekleri." Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2019, 49.
- ³³ Fatih Tüzün, "Siber Savaşın Yeni Cephesi: Kritik Altyapılar." İstihbarat ve Güvenlik Araştırmaları Merkezi, 29 Mart 2024. Erişim Adresi: <https://igam.org.tr/siber-savasin-yeni-cephesi-kritik-altyapilar/> [Erişim Tarihi: 10 Ekim 2024].
- ³⁴ Lenta, "Lavrov nazval rol' Ukrainy v Razvvyazanoy Protiv Rossii Gibridnoy Voyne." 5 Kasım 2024. Erişim Adresi: <https://lenta.ru/news/2024/11/05/lavrov-nazval-rol-ukrainy-v-razvvyazanoy-protiv-rossii-gibridnoy-voyne/> [Erişim Tarihi: 7 Kasım 2024].
- ³⁵ Wagner'in özellikle Suriye ve Libya'daki faaliyetlerini hibrit savaş bağlamında değerlendirilmesi için bk. Tracey German, "Russia's Military Strategy and Wagner: Proxy Warfare in Syria and Beyond." *Journal of Strategic Studies* 44, no. 5 (2021): 701–725.
- ³⁶ Sarah Shamim, "Why is Russia changing its nuclear doctrine amid the Ukraine war?," Aljazeera, 3 Eylül 2024. Erişim Adresi: <https://www.aljazeera.com/news/2024/9/3/why-is-russia-changing-its-nuclear-doctrine-amid-the-ukraine-war> [Erişim Tarihi: 10 Ekim 2024].
- ³⁷ Lenta, "Kreml' pokazal video zayavleniya Putina ob izmeneniyah v yadernoy doktrine." 26 Eylül 2024. Erişim Adresi: <https://lenta.ru/news/2024/09/26/kreml-pokazal-video-zayavleniya-putina-ob-izmeneniyah-v-yadernoy-doktrine/> [Erişim Tarihi: 6 Kasım 2024].
- ³⁸ Aziz Göksal Yılmaz ve Volkan Tatar, "Nükleer Silahların Caydırıcılık Gücü Bağlamında Rusya-Ukrayna Krizinin Analizi." İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Disiplinlerarası Yenilik Araştırmaları Dergisi, 4/2 (2024), 201.
- ³⁹ Siladitya Ray, "India And China Finally Voicing Concerns Over Russia's Actions In Ukraine." *Forbes*, 23 Eylül 2022. Erişim Adresi: <https://www.forbes.com/sites/siladityaray/2022/09/23/india-and-china-finally-voicing-concerns-over-russias-actions-in-ukraine/> [Erişim Tarihi: 12 Ekim 2024].
- ⁴⁰ Ria Novosti, "Putin zayavil, cto ChVK 'Vagner' polnost'iu obespeçivalas' gosudarstvom." *RIA Novosti*, 27 Haziran 2023. Erişim Adresi: <https://ria.ru/20230627/vagner-1880724094.html> [Erişim Tarihi: 7 Kasım 2024].
- ⁴¹ Huriye Yıldırım Çınar, "Rusya-Afrika İlişkilerinde Wagner Etkisi." *TASAM*, 30 Nisan 2024. Erişim Adresi: https://tasam.org/tr-TR/Icerik/72580/rusya-afrika_iliskilerinde_wagner_etkisif [Erişim Tarihi: 9 Ekim 2024].

- ⁴² Jake Horton, Peter Mwai ve Grigor Atanesian, "Rus paralı asker şirketi Wagner'in Sudan'daki faaliyetleri neler?" BBC News, 24 Nisan 2023. Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/articles/c9e3rrez10go> [Erişim Tarihi: 9 Ekim 2024].
- ⁴³ Akram Kharief, "Wagner in Libya – Combat and Influence," Rosa Luxemburg Stiftung, Ocak 2022. Erişim Adresi: <https://rosaluxna.org/publications/wagner-in-libya-combat-and-influence/> [Erişim Tarihi: 10 Ekim 2024].
- ⁴⁴ Ryan Bauer ve Erik E. Mueller, "Ukraine is a Breeding Ground for Russian PMCs." RAND, 14 Haziran 2023. Erişim Adresi: <https://www.rand.org/pubs/commentary/2023/06/ukraine-is-a-breeding-ground-for-russian-pmcs.html> [Erişim Tarihi: 10 Ekim 2024].
- ⁴⁵ Ivan U. Klyszcz, "Russia and Africa's Middle Powers: Influence beyond the Wagner Group." Stockholm Centre for Eastern European Studies, 11 Ocak 2024. Erişim Adresi: <https://sceeus.se/en/publications/russia-and-africas-middle-powers-influence-beyond-the-wagner-group/> [Erişim Tarihi: 11 Ekim 2024].
- ⁴⁶ Americas Quarterly, "Russo-Latin American Arms Sales." Erişim Adresi: <https://www.americasquarterly.org/russo-latin-american-arms-sales/> [Erişim Tarihi: 11 Ekim 2024].
- ⁴⁷ Cullen Hendrix, "Russia's Boom Business Goes Bust," Foreign Policy, 3 Mayıs 2023. Erişim Adresi: <https://foreignpolicy.com/2023/05/03/russia-arms-sales-weapons-exports-worldwide-ukraine-war/> [Erişim Tarihi: 12 Ekim 2024].
- ⁴⁸ Anton Khimiak, "War on exports: Which countries is Russia planning to send weapons to?" Ukraine Crisis Media Center, 26 Temmuz 2024. Erişim Adresi: <https://uacrisis.org/en/war-on-exports-which-countries-is-russia-planning-to-send-weapons-to> [Erişim Tarihi: 25 Aralık 2024].
- ⁴⁹ BBC, "What are the sanctions on Russia and have they affected its economy?" 23 Şubat 2024. Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/news/world-europe-60125659> [Erişim Tarihi: 8 Ekim 2024].
- ⁵⁰ Maximilian Hess, *Economic War: Ukraine and the Global Conflict between Russia and the West*, Londra: Hurst, 2023, 7.
- ⁵¹ International Monetary Fund. *World Economic Outlook Database, October 2023*. Washington, DC: International Monetary Fund, 2023.
- ⁵² BBC, "What are the Sanctions on Russia and Have they Affected its Economy?" 23 Şubat 2024. Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/news/world-europe-60125659> [Erişim Tarihi: 2 Kasım 2024].
- ⁵³ Reuters, "Russian oil and gas revenue soars 41% in first half, data shows." 3 Temmuz 2024. Erişim Adresi: <https://reuters.com/business/energy/russian-oil-gas-revenue-soars-41-first-half-data-shows-2024-07-03/> [Erişim Tarihi: 12 Ekim 2024].
- ⁵⁴ Council of the European Union, "Where does the EU's gas come from?" Erişim Adresi: <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/eu-gas-supply/> [Erişim Tarihi: 12 Ekim 2024].
- ⁵⁵ Vladimir Milov, *OIL, GAS, AND WAR: The Effect of Sanctions on the Russian Energy Industry*, Washington DC: Atlantic Council, 2024, 2.
- ⁵⁶ Petras Katinas, "June 2024 — Monthly Analysis of Russian Fossil Fuel Exports and Sanctions." CREA, 12 Temmuz 2024. Erişim Adresi: <https://energyandcleanair.org/june-2024-monthly-analysis-of-russian-fossil-fuel-exports-and-sanctions/> [Erişim Tarihi: 24 Aralık 2024].

- ⁵⁷ Interfax, "Russian Central Bank Looking to Solve Problems with Acceptance of Mir Cards Abroad Using Fast Payment System Capabilities and Russian Bank Subsidiaries." 2 Nisan 2024. Erişim Adresi: <https://interfax.com/newsroom/top-stories/101004/> [Erişim Tarihi: 12 Ekim 2024].
- ⁵⁸ Sputnik, "Rusya ve BRICS Ülkeleri Arasında Ulusal Para Birimiyle Ticarete Büyük Artış." 30 Ocak 2024. Erişim Adresi: <https://anlatilaninotesi.com.tr/20240130/rusya-ve-brics-ulkeleri-arasinda-ulusal-para-birimiyle-ticarete-buyuk-artis-1080175705.html> [Erişim Tarihi: 9 Ekim 2024].
- ⁵⁹ Burak Elmali, "OPINION - Can BRICS Challenge the Western Order?" Anadolu Ajansı, 23 Ağustos 2023. Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/en/analysis/opinion-can-brics-challenge-the-western-order/2974117> [Erişim Tarihi: 12 Ekim 2024].
- ⁶⁰ Moneyweb, "Putin Pushes for Brics Clearing, Depository System to Sidestep the West." 25 Ekim 2024. Erişim Adresi: <https://www.moneyweb.co.za/news/south-africa/putin-pushes-for-brics-clearing-depository-system-to-sidestep-the-west/> [Erişim Tarihi: 5 Kasım 2024].
- ⁶¹ RIA Novosti, "Putin nazval BRIKS odnim iz Klyuchevykh Elementov Formiruyushchegosya Mnogopolyarnogo Miroporyadka." 11 Temmuz 2024. Erişim Adresi: <https://tass.ru/politika/21337607> [Erişim Tarihi: 10 Ocak 2025].
- ⁶² Sean Roberts ve Ulrike Ziemer, "Russia's Leadership in Eurasia: Holding Together or Falling Apart?" *International Studies Quarterly*, 68 (2024), 3.
- ⁶³ Nidhi Verma, "Payment Woes Delay Supply of Russian Sokol oil to India -Sources." Reuters, 27 Aralık 2023. Erişim Adresi: <https://www.reuters.com/business/energy/payment-woes-delay-supply-russian-sokol-oil-india-sources-2023-12-26/> [Erişim Tarihi: 13 Ekim 2024].
- ⁶⁴ Teoman Ertuğrul Tulun, "Rus-Çin Ortak SWIFT Planının Avrasya Ekonomisi ve Dünya Ticaret Sistemi Üzerindeki Olası Etkileri." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM)/Analiz, 36 (2021), 2.
- ⁶⁵ Ignacio Urbasos, "The future of Russian gas in the EU." Real Instituto Elcano, Mart 2024, Erişim Adresi: <https://media.realinstitutoelcano.org/wp-content/uploads/2024/03/policy-paper-the-future-of-russian-gas-in-the-eu.pdf> [Erişim Tarihi: 13 Ekim 2024].
- ⁶⁶ Orhan Battır ve Levent Yiğittepe, "Rusya-Ukrayna Savaşında Yaptırımlar ve Enerji Güvenliği; Karşılıklı Ekonomik Bağımlılıklar Perspektifinden Bir Değerlendirme." *Yönetim ve Ekonomi*, 30/3 (2023), 563.
- ⁶⁷ Euronews, "Çin'in Rus Petrolü İthalatı Ukrayna İşgalinden Bu Yana En Yüksek Seviyeye Ulaştı." 20 Haziran 2023. Erişim Adresi: <https://tr.euronews.com/2023/06/20/cinin-rus-petrolu-ithalati-ukrayna-isgalinden-bu-yana-en-yukse-seviyeye-ulasti> [Erişim Tarihi: 6 Ekim 2024].
- ⁶⁸ Felicity Bradstock, "Rus Enerjisi, Bazı Ülkelerin Direnemeyeceği Kadar Ucuz." Dünya Gazetesi, 26 Şubat 2024. Erişim Adresi: <https://www.dunya.com/kose-yazisi/rus-enerjisi-bazi-ulkelerin-direnemeyecegi-kadar-ucuz/718783> [Erişim Tarihi: 6 Ekim 2024].
- ⁶⁹ World Energy Council, "Petrolde Tavan Fiyatın Rusya'ya Maliyeti 34 Milyar Euro." Erişim Adresi: <https://dunyaenerji.org.tr/petrolde-tavan-fiyatin-rusyaya-maliyeti-34-milyar-euro/> [Erişim Tarihi: 7 Ekim 2024].
- ⁷⁰ Statista, "Forecast Share of Oil and Gas Revenue in the Federal Budget in Russia From 2024 to 2027." Erişim Adresi: <https://statista.com/statistics/1356988/russia-oil-and-gas-budget-share/> [Erişim Tarihi: 7 Aralık 2024].

- ⁷¹ Thokozani Simelane ve Jurgen Knop, "Opportunities and Options for Energy Cooperation Among BRICS Countries." *The Political Economy of Intra-BRICS Cooperation*, ed. Siphamandla Zondi, İsviçre: Palgrave Macmillan, 2022, 79-97.
- ⁷² Kremlin, "Russian Energy Week International Forum Plenary Session." 12 Ekim 2022. Erişim Adresi: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/69584> [Erişim Tarihi: 13 Ekim 2024].
- ⁷³ Stuart Elliott, "Russian flows to Europe via TurkStream hit Second-Highest Monthly Level." S&P Global, 2 Ağustos 2024. Erişim Adresi: <https://www.spglobal.com/commodityinsights/en/market-insights/latest-news/natural-gas/080224-russian-flows-to-europe-via-turkstream-hit-second-highest-monthly-level> [Erişim Tarihi: 7 Ekim 2024].
- ⁷⁴ Hazal Çakaloğlu, "Türkiye'nin Tahıl Koridoru Antlaşması'nda İzlediği Politika." Türk Dış Politikası Araştırma Merkezi, 2 Eylül 2023. Erişim Adresi: <https://tudpam.org/turkiyenin-tahil-koridoru-antlasmasinda-izledigi-politika/> [Erişim Tarihi: 7 Ekim 2024].
- ⁷⁵ Yücel Acer, "Rusya'nın Tahıl Koridoru Antlaşması'nın Çekilmesi ve Anlaşmanın Geleceği." SETA/Analiz, 392 (2023), 9.
- ⁷⁶ "Tahıl Koridoru Anlaşması: Beyaz Saray ve AB, İstanbul'daki Anlaşmayı 'Memnuniyetle' Karşılıdı." *BBC News*, 23 Temmuz 2022. Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-62261317> [Erişim Tarihi: 27 Ocak 2025].
- ⁷⁷ Anna Tildo, *The Russian Language as a Soft Power Tool: The Construction of National Identity by the Kremlin* (Estonian Foreign Policy Institute 2018).
- ⁷⁸ Russia Today, "About RT." Erişim Adresi: <https://www.rt.com/about-rt/> [Erişim Tarihi: 2 Ocak 2025].
- ⁷⁹ Picreadi, "Russian Education as a Tool of "Soft Power". Erişim Adresi: <https://www.picreadi.com/interviewbaykov> [Erişim Tarihi: 10 Ocak 2025].
- ⁸⁰ Sputnik, "Terrible Carnage': Report on Ukrainian Neo-Nazi Mass Executions in Donbass Presented in Moscow." 18 Aralık 2024. Erişim Adresi: <https://en.sputniknews.africa/20241218/terrible-carnage-report-on-ukrainian-neo-nazi-mass-executions-in-donbass-presented-in-moscow-1069774616.html> [Erişim Tarihi: 2 Ocak 2025].
- ⁸¹ Sputnik, "Remembering Historic Reunification of Crimea With Russia Decade Ago: Photos." 18 Mart 2024. Erişim Adresi: <https://en.sputniknews.africa/20240318/remembering-historic-reunification-of-crimea-with-russia-decade-ago-photos-1065572153.html> [Erişim Tarihi: 13 Ekim 2024].
- ⁸² Muhammad Nooh Osman, "'Violence Begets Violence': African Expert Slams West's Approach to Escalating Middle East Conflict." Sputnik, 3 Ekim 2024. Erişim Adresi: <https://en.sputniknews.africa/20241003/violence-begets-violence-african-expert-slams-wests-approach-to-escalating-middle-east-conflict-1068537888.html> [Erişim Tarihi: 13 Ekim 2024].
- ⁸³ Nargiza Mamatkulova, "Rusya Federasyonu'nda Medya Özgürlüğünün Dinamikleri (2021-2022)." *Erciyes Akademi*, 38/1 (2024), 335.
- ⁸⁴ "Undermining Democratic Institutions and Splintering NATO: Russian Disinformation Aims." *US Congress*, 3 Eylül 2017. Erişim Adresi: <https://congress.gov/event/115th-congress/house-event/105674> [Erişim Tarihi: 10 Ocak 2025].

- ⁸⁵ Elizabeth Buchanan ve Margarita Assenova, "Russian Propaganda and Disinformation in the 21st Century," *The Atlantic Council Report*, 2020.
- ⁸⁶ Rossutrudničestvo, "O Rossutrudničestve." Erişim Adresi: <https://rs.gov.ru/about-foiv/> [Erişim Tarihi: 10 Ocak 2025].
- ⁸⁷ Aslı Yiğit Gülseven, "Geçmişten Günümüze Ruskiy Mir (Rus Dünyası): Bir Kimlik Projesinden Uluslararası Politikaya." *Avrasya Etüdüleri*, 25/56 (2019), 49.
- ⁸⁸ Daha geniş bilgi için bk. Olga Prozorova, "The Gorchakov Fund and Russian Foreign Policy Narratives." *Journal of Eurasian Studies* 11, no. 2 (2021): 134–49.
- ⁸⁹ Eur-Lex, "COUNCIL REGULATION (EU) 2022/1269 of 21 July 2022 Amending Regulation (EU) No 833/2014 Concerning Restrictive Measures in view of Russia's Actions Destabilising the Situation in Ukraine." 21 Temmuz 2024. Erişim Adresi: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=OJ%3AL%3A2022%3A193%3AFULL> [Erişim Tarihi: 10 Ocak 2025].
- ⁹⁰ Muhammed Kürşad Özekin ve Sibel Kırcan, "Kadife Eldiven İçindeki Demir Yumruk: Rusya'nın Orta Doğu'daki Yumuşak Gücü." *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, 6/2 (2021), 488.
- ⁹¹ Independent, "Kirill... "Putin'in patriği" mi, yoksa "Tanrı'nın patriği" mi?", 25 Aralık 2024. Erişim Adresi: [https://www.indyurk.com/node/599896/d%C3%BCn%C3%BCn/kirill%E2%80%A6-putinin-patri%C4%9Fi-mi-yoksa-tanr%C4%B1n%C4%B1n-patri%C4%9Fi-mi](https://www.indyurk.com/node/599896/d%C3%BCn%C3%BCn%C3%BCn/kirill%E2%80%A6-putinin-patri%C4%9Fi-mi-yoksa-tanr%C4%B1n%C4%B1n-patri%C4%9Fi-mi)
- ⁹² Alper Coşkun, "The Shifting Balance of Power in the Black Sea." *GIS Reports*, 14 Şubat 2024. Erişim Adresi: <https://www.gisreportsonline.com/r/turkey-black-sea/> [Erişim Tarihi: 10 Ocak 2025].
- ⁹³ Alexander Baunov, "Russia Chose Ukraine Over Syria." *Foreign Policy*, 26 Aralık 2024. Erişim Adresi: <https://www.foreignaffairs.com/russia/putin-chose-ukraine-over-syria> [Erişim Tarihi: 10 Ocak 2025].
- ⁹⁴ TRT World Research Center, *TürkStream and the Trajectory of RussiaTurkey Relations*, 2020, 7.
- ⁹⁵ European Council, "Ukrainian grain exports explained." Erişim Adresi: <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/ukrainian-grain-exports-explained/> [Erişim Tarihi: 10 Ocak 2025].
- ⁹⁶ Hürriyet Daily News, "Biden Thanks Erdoğan for Efforts on Grain Deal." 15 Kasım 2022. Erişim Adresi: <https://www.hurriyetaidailynews.com/erdogan-saudi-crown-prince-hold-talks-on-sidelines-of-g-20-summit-178519> [Erişim Tarihi: 10 Ocak 2024].
- ⁹⁷ NTV, "Ankara'da 2. Dünya Savaşı Sonrası En Büyük Rehine Takası | Biden'dan Türkiye'ye Teşekkür." 1 Ağustos 2024. Erişim Adresi: <https://www.ntv.com.tr/dunya/2-dunya-savasi-sonrasi-en-buyuk-takas-7-ulke-ile-rusya-ankarada-rehine-takasi-gerceklestirdi,msQnNF8Gpk-ORUybCXVHKA> [Erişim Tarihi: 10 Ocak 2025].
- ⁹⁸ Hüseyin Hayatsever, "Turkey talking with U.S., Russia For Sanctions Waiver on Energy Imports." *Reuters*, 26 Kasım 2024. Erişim Adresi: <https://reuters.com/business/energy/turkey-talks-with-us-russia-sanctions-waiver-energy-2024-11-26/> [Erişim Tarihi: 10 Ocak 2025].
- ⁹⁹ Nicolas Bourcier, "Putin and Erdogan, the Friends who are Foes in Syria." *Le Monde*, 15 Aralık 2024. Erişim Adresi: https://lemonde.fr/en/international/article/2024/12/15/putin-and-erdogan-the-friends-who-are-foes-in-syria_6736087_4.html [Erişim Tarihi: 9 Ocak 2025].

- ¹⁰⁰ Emadeddin Badi, "Russia is making a fragile pivot from Syria to Libya. The West should beware falling into a new trap." *Atlantic Council*, 2 Ocak 2025. Erişim Adresi: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/russia-syria-haftar-libya/> [Erişim Tarihi: 9 Ocak 2025].
- ¹⁰¹ Darya Tarasova, Catherine Nicholls and Hassan Tayir, "Putin Apologizes Over 'Tragic' Azerbaijan Airlines Crash, Without Admitting Responsibility." *CNN*, 28 Aralık 2024. Erişim Adresi: <https://edition.cnn.com/2024/12/28/asia/russia-air-defenses-azerbaijan-airlines-crash-intl/index.html> [Erişim Tarihi: 10 Ocak 2025].
- ¹⁰² Alper Coşkun, Alexander Gabuev, Marc Pierini, Francesco Siccardi, and Temur Umarov, "Understanding Türkiye's Entanglement With Russia." *Carnegie*, 15 Ekim 2024. Erişim Adresi: <https://carnegieendowment.org/research/2024/10/understanding-turkiyes-entanglement-with-russia?lang=en> [Erişim Tarihi: 8 Ocak 2024].
- ¹⁰³ Ramazan Dengiz & Kieran Guilbert, "Russia criticises Turkey for Supplying Weapons to Ukraine While Offering to Broker Peace." *Euronews*, 1 Kasım 2024. Erişim Adresi: <https://euronews.com/2024/11/01/russia-criticises-turkey-for-supplying-weapons-to-ukraine-while-offering-to-broker-peace> [Erişim Tarihi: 7 Ocak 2025].
- ¹⁰⁴ NATO, "Secretary General in Türkiye: Strong Turkish Defence Capabilities Contribute to a Strong NATO." 25 Kasım 2024. Erişim Adresi: https://nato.int/cps/en/natohq/news_230766.htm?utm [Erişim Tarihi: 10 Ocak 2025].
- ¹⁰⁵ TÜİK, "Ülkelere Göre Yıllık İhracat," Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/DownloadIstatistikselTablo?p=EJZYuKJQ8jrG4YogNI3P33JWSnWlzpoxWgODSNt5tXlgU5Ks4JqPi9TJIMxadhOX> [Erişim Tarihi: 18 Mart 2025]. TÜİK, "Ülkelere Göre Yıllık İthalat," Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/DownloadIstatistikselTablo?p=EJZYuKJQ8jrG4YogNI3P33JWSnWlzpoxWgODSNt5tXlgU5Ks4JqPi9TJIMxadhOX> [Erişim Tarihi: 18 Mart 2025].

RA -
POR

DÖNÜŞEN
ÇOK KUTUPLU SİSTEMDE
RUSYA'NIN STATÜ ARAYIŞI
MART 2025